

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Veber, Th.D.

Autor práce: Petra Hrobařová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Prezenční

Ročník: 3.

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

8. června 2009

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Tomáši Vebrovi, Th.D. za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ....	8
1.1 Vymezení pojmu dítě a pojmu zdraví.....	8
1.2 Vymezení pojmu syndrom CAN.....	8
1.3 Definice sexuálního zneužívání.....	9
2 PRÁVNÍ VYMEZENÍ SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ.....	12
2.1 Historie a současnost dětských práv.....	12
2.2 Dětská práva v zákonech České republiky.....	15
2.3 Postoj společnosti k problematice sexuálního zneužívání.....	17
3 FORMY SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ.....	20
3.1 Bezdotykové a dotykové sexuální zneužívání.....	20
3.2 Tři stupně závažnosti sexuálního zneužívání.....	21
3.3 Intrafamiliární a extrafamiliární sexuální zneužívání, jednorázové a opakované ataky.....	22
4 PREVENCE SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ.....	24
5 VIKTIMOLOGIE.....	27
6 RIZIKOVÍ DOSPĚLÍ.....	30
6.1 Postavení nezneužívající rodiče.....	30
6.2 Profil pachatele.....	31

6.2.1	Pachatel – žena.....	32
6.3	Překážky k dosažení sexuálního kontaktu s dítětem.....	36
6.4	Rizikové situace.....	39
7	OSOBA DÍTĚTE.....	40
7.1	Rizikové děti.....	40
7.2	Sexuální zneužívání chlapců a dívek.....	42
7.3	Příznaky sexuálního zneužívání.....	43
7.4	Syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání.....	45
8	POSTTRAUMATICKÁ STRESOVÁ PORUCHA.....	50
8.1	Charakteristika PTSD.....	50
8.1.1	Příznaky PTSD.....	51
8.1.2	Psychické následky u chlapců a dívek.....	53
8.2	Posttraumatický proces.....	54
9	PRAKTICKÁ ČÁST.....	56
	ZÁVĚR	60
	Seznam použité literatury	61
	Seznam zkratk	66
	Seznam příloh	67
	Přílohy	68
	Abstrakt.....	79

ÚVOD

Úvodem bych nejprve ráda nastínila, proč jsem si vybrala téma sexuální zneužívání dětí. Vedly mě k tomu dva zásadní důvody – jednak osobní setkání s oběťmi sexuálního zneužívání a jednak absolvované praxe. Osobním setkáním v tomto případě nemám na mysli klienty krizových center, ale své opravdové přátele, kteří byli v odlišných stupních závažnosti vystaveni sexuálnímu násilí, včetně násilí intrafamiliárního, trvajících několik let. Tento jev totiž není ani vzdálený, ani vzácný, jak se mnoho lidí doposud domnívá. Ba naopak, vyskytuje se v našem okolí a my ho jen často nevidíme. A v mnohých případech, i když ho vidíme, odvracíme se.

Druhý nejdůležitější popud pro volbu tohoto tématu byla praxe v Dětském krizovém centru v Praze a v Krizovém centru pro děti a rodinu v Jihočeském kraji. Zejména v prvně jmenované instituci jsem načerpala spoustu vědomostí. Centrum mi taktéž umožnilo spojit teorii a praxi, což považuji za obzvlášť přínosné.

Ve své bakalářské práci se proto pokusím objasnit základní pojmy spojené s problematikou sexuálního zneužívání. Pokusím se přiblížit historii dětských práv a současnou situaci, včetně legislativy České republiky související s touto problematikou a postojů společnosti k danému tématu. Dále se ve třech kapitolách zaměřím na formy sexuálního zneužívání, na prevenci tohoto jevu a na obor, který se zabývá oběťmi trestných činů neboli viktimologii. Následující dvě kapitoly budou orientovány na účastníky sexuálního zneužívání. Nejprve nastíním osobu nezneužívajícího rodiče, poté profil pachatele, včetně rizikových situací, které mohou ke vzniku tohoto aktu přispět. Následně přiblížím charakteristiku oběti – dítěte, přičemž zmíním i příznaky sexuálního zneužívání a syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání. Závěrečná kapitola teoretické části objasňuje posttraumatickou stresovou poruchu, která bývá častou reakcí na náročnou událost.

Při psaní mi byla nejvíce nápomocna díla Evy Vaníčkové, Petra Weisse, Vladimíra Taübnera, Marie Vágnerové a dalších. Důležitým zdrojem byly

v neposlední řadě výroční zprávy Dětského krizového centra v Praze z let 1992 – 2003 a následující, sestavené pod vedením Zory Duškové.

V praktické části uvedu dvě kasuistiky. První představuje nejčastější typ sexuálního zneužívání, tzn. sexuální násilí ze strany vlastního otce. Druhá kasuistika koresponduje s poslední teoretickou kapitolou a je v ní přiblížen posttraumatický stresový syndrom jako reakce na závažnou situaci - znásilnění.

Se závěrečnými pracemi na toto téma se můžeme setkat ve více případech. Jmenujme např. Vendulu Dudlíčkovou z Jihočeské univerzity nebo Zuzanu Jelínkovou z Masarykovy univerzity. Do jisté míry je to určitě dané tím, že se jedná o velmi palčivé téma, na které je důležité poukazovat. Hlavní odlišnost mojí bakalářské práce spatřuji především v tom, že je protkána poznatky sepsanými Dětským krizovým centrem v Praze. Tato organizace je praxi nejbližší, je nejbližší konkrétním lidem a jejich případům.

Děti jsou bezbranné, závislé na péči dospělých a nejsou schopné přesně rozpoznat a pojmenovat, co se jim stalo. Oblast sexuality je pro ně cizí a vzdálená. Ve starším věku hrají roli výčitky a obviňování sebe sama z prožitého traumatu. Obojí má za cíl neprozrazení a opětovné snášení sexuálního zneužívání. Mělo by tedy být naším zájmem starat se o jejich dobro, poskytovat jim láskyplné prostředí plné důvěry a snažit se jim připravit podmínky pro hezké dětství, ve kterém se neseťkají s násilím a narušováním jejich lidské důstojnosti.

1 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

V úvodu si nejprve obecně přiblížíme pojem dítě a pojem zdraví, dále ve stručnosti nastíníme téma Syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte a v neposlední řadě zde odcitujeme několik definicí Sexuálního zneužívání dětí, včetně definice nejrozšířenější schválené Radou Evropy.

1.1 Vymezení pojmu dítě a pojmu zdraví

Definice dítěte

Podle Úmluvy o právech dítěte je osoba dítěte v části 1 čl. 1 jasně vymezen:

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž s jenz se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.¹

Definice zdraví

Světová zdravotnická organizace uvádí zdraví jako stav úplné psychické, fyzické a sociální pohody, přičemž platí, že se nejedná jen o stav s nepřítomností nemoci.²

1.2 Vymezení pojmu syndrom CAN

Syndrom CAN neboli Child Abuse and Neglect je do češtiny překládán jako *syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Pro lepší vysvětlení použijeme definici Jiřího Dunovského:

¹ DĚTSKÁ PRÁVA.CZ, *Úmluva o právech dítěte* [online]. [cit.2009-03-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.detskaprava.cz/soubory/umluva.pdf>>.

² Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity. WHO – WORLD HEALTH ORGANISATION, *Definition of Health* [online]. [cit.2009-03-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.who.int/about/definition/en/print.html>>.

„Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozují tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.“³

Syndrom CAN zahrnuje mimo psychického a fyzického týrání, sexuálního zneužívání a zanedbávání také systémové týrání, sekundární viktimizaci, ohrožující prostředí (např. závislost rodiče, psychiatrické onemocnění, nezaměstnanost atd.), rozvodové spory o dítě a Münchhausenův syndrom by proxy (předstírání, zveličování nebo aktivní vytváření příznaků tělesného onemocnění (např. podáním jedu) nebo duševního onemocnění vlastních dětí.⁴

1.3 Definice sexuálního zneužívání

Termín „Sexuální zneužívání dětí“ (z angl. originálu Child Sexual Abuse neboli CSA) vyložíme ve více variantách, které nám pomohou lépe se zorientovat v dané otázce. Především je udávána definice přijatá Radou Evropy v roce 1992:

„Pohlavní týrání je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoli, kdo se s dítětem dostal do nějakého kontaktu. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba.“⁵

Z českých autorů uvedme definice Petra Weisse, Marie Vágnerové a Hany Halfarové.

³ DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z. et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 24. Praha : Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

⁴ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Münchhausenův syndrom by proxy* [online]. [cit.2009-04-09]. Dostupné na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/m-nchhausenuv-syndrom-by-proxy>>.

⁵ SPRAVEDLNOST DĚTEM, *Definice týrání* [online]. [cit.2009-04-13]. Dostupné na WWW: <http://www.iustin.cz/Ruzne/DEF_TYR.asp>.

Weiss

„Za sexuálních zneužívání je označován pohlavní kontakt mezi dospělou osobou a nedospělým jedincem, přičemž se zákonem učená hranice přípustnosti pohlavního styku pohybuje v různých zemích obvykle mezi 13. a 18. rokem věku. Pojem zneužití přitom může označovat jak různé formy koitálního styku (vaginální, anální, interfemorální), tak i aktivní a pasivní orogenitální aktivity, masturbaci či osahávání jiných částí těla oběti, to vše za účelem dosažení sexuálního vzrušení a eventuálně i uspokojení pachatele.“⁶

Vágnerová

„Sexuální zneužívání lze definovat jako zneužití moci dospělého nad slabším a závislým dítětem k sexuálnímu uspokojení dospělého. Takové chování narušuje nejen obecně akceptované sociální tabu, ale je i v rozporu s právní normou. Jeho důsledkem je tělesné, duševní a sociální zatížení dítěte.“⁷

Halfarová

„Velmi zjednodušeně můžeme o sexuálním zneužívání říci, že se při něm dospělý sexuálně uspokojuje dítětem nebo dítě zneužívá v oblasti prostituce a pornografie.“⁸

Odborníci se shodují na tom, že dítě nenese žádnou vinu za vzniklou situaci. Přestože za jistých okolností může dítě se sexuálními aktivitami souhlasit (např. získání určité výhody), jedná se vždy o sexuální zneužívání. Jak uvádí Zuzana Hadj-Mousová v knize *Sexuální zneužívání dětí I. díl* – „dítě nechápe, jakým způsobem ho podobné chování může poznamenat do budoucnosti.“⁹ Pachatel tedy profituje z neznalosti oběti. Zároveň může těžit ze strachu oběti a její případné

⁶ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 10 (zde citovaná definice Petra Weisse). Praha : TRIZONIA, 1996. ISBN 80-85573-72-5.

⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 339. 2. vyd. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-496-6.

⁸ HALFAROVÁ, H. Sexuálně zneužité děti. In *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, s. 71.

⁹ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální zneužívání dětí I.díl*, s. 13. Praha : Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-479-9.

závislosti (např. ekonomické). V mnoha případech se ve velké míře jedná o využití moci nad bezmocným objektem a vždy se jedná o chování s cílem sexuálního uspokojení pachatele.

2 PRÁVNÍ VYMEZENÍ SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

„Nejjistějším a nejméně zpochybnitelným východiskem pro definování sexuálního zneužívání dětí bude pravděpodobně vymezení právní.“¹⁰

2.1 Historie a současnost dětských práv

Často se setkáváme se spojováním 20. století a zlepšováním postavení dítěte ve společnosti. Mnohdy se 20. století dokonce přezdívá století práv dítěte. Dítě má právo na ochranu před sexuálním zneužíváním hned z několika důvodů:

1. dítě je nevyzrálé po stránce tělesné, funkční, psychické i sociální
2. dítěti zůstávají po ataku sexuálního násilí krátkodobé, ale především dlouhodobé následky, které výrazně snižují kvalitu jeho života
3. dítě samo má právo rozhodovat o začátku svého sexuálního života a má právo volby na svého prvního sexuálního partnera
4. zájem společnosti na zdravé populaci, která je předpokladem jejího úspěšného rozvoje¹¹

Ve druhé kapitole chronologicky seřadíme nejdůležitější události týkající se oblasti práv dětí.

Na začátek zmíníme základní listinu, která definuje a vyjmenovává dětská práva – **Ženevská deklarace práv dítěte**. Tato listina byla přijata Společností národů roku 1924 v Ženevě. Jako první důležitý dokument mapuje potřeby dětí směřující ke zdravému vývoji jedince a stává se prvním stupínkem ke změně postoje společnosti k vykořisťování a zotročování dětí.

Spojené národy byly nahrazeny Organizací spojených národů (OSN), jejíž jednou z mnoha odborných organizací je také Dětský fond OSN známý pod pojmem UNICEF (United Nations Children's Fund). Roku 1959 UNICEF

¹⁰ Tamtéž, s. 9.

¹¹ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální zneužívání dětí II. díl*, s. 9. Praha : Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-878-6.

dosáhnul změn v mezinárodním právu týkajícím se dětských práv a vytvořil **Deklaraci práv dítěte**. Charta práv dítěte se zaměřuje nejen na všeobecné problémy a zacházení s dítětem, ale již se zaměřuje také na oblast lokálního bezpráví páchaného na dětech.

Roku 1989 byla Organizací spojených národů formulována další významná listina- **Úmluva o právech dítěte** (Convention on the Rights of the Child), přijatá tehdejší Československou republikou 20.listopadu 1991. O rok později byla Organizací spojených národů přijata jakási instrukce nazvaná Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dítěte, která vycházela z Úmluvy o právech dítěte. Mimo jiné je každý stát po přijetí Světové deklarace povinen mapovat situaci dětí a podávat o ní zprávy. Jmenujme několik článků z Úmluvy o právech dítěte:

Čl. 6

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Čl. 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.
2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních

programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Čl. 34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

- a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
- b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;
- c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Čl. 35

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

Čl. 39

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacování nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání anebo ozbrojeného konfliktu.

Zotavení a reintegrace se uskutečňují v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte.¹²

2.2 Dětská práva v zákonech České republiky

Zákony České republiky postihují sexuální zneužívání v několika paragrafech, které si zde nyní uvedeme. Nejprve se však zaměříme na lidská práva z obecnějšího pohledu.

Listina základních práv a svobod v čl. 2, odstavec 3 hovoří o tom, že „každý může činit, co není zákonem zakázáno“. Z čehož můžeme odvodit, že nikdo nemůže činit, co je zákonem zakázáno, včetně sexuálního zneužívání.

Čl. 7 odst. 2 zaručuje, že „nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu“, čemuž jsou oběti sexuálního násilí vystaveny či opakovaně vystavovány.

Čl. 10 zaručuje každému právo, „aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno“. Spáchání sexuálního deliktu výše jmenované popírá.

Z hlediska **Trestního zákona č. 140/1961 Sb.** musíme nejprve vymezit pojem trestný čin. **V části první, hlavě druhé, § 3** definuje Trestní zákon trestný čin jako „pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.“ Následující paragrafy se přímo dotýkají problematiky sexuálního zneužívání dětí.

¹² DĚTSKÁ PRÁVA.CZ, *Úmluva o právech dítěte* [online]. [cit.2009-03-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.detskaprava.cz/soubory/umluva.pdf>>.

§ 204 Kuplířství

- 1) Kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.
- 2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné vážné újmy anebo zneužíváje tísně nebo závislosti jiného.
- 4) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 na osobě mladší než patnáct let.

§ 205 Ohrožování mravnosti.

Tento paragraf mimojiné vymezuje trestání dětské pornografie.

V souvislosti s postihováním spáchaného sexuálního násilí lze uvést taktéž **§ 217 Ohrožování mravní výchovy mládeže**, především pak § 217a Svádění k pohlavnímu styku a § 217b, který zprošťuje oběť viny.

Nejpodstatnějšími paragrafy jsou § 242 Pohlavní zneužívání a § 245 Soulož mezi příbuznými. Vzhledem k jejich významnosti zde odcitujeme plné znění.

§ 242 Pohlavní zneužívání

- 1) Kdo vykoná soulož s osobou mladší než patnáct let nebo kdo takové osoby jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.
- 2) Odnětím svobody na jeden rok až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na osobě svěřené jeho doзору, zneužíváje její závislosti.
- 3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví.
- 4) Odnětím svobody na deset až patnáct let nebo výjimečným terestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

§ 245 Soulož mezi příbuznými

Kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.¹³

Na závěr kapitoly uvedeme ještě výčet několika z jedenácti sexuálních práv formulovaných v **Deklaraci sexuálních práv** přijaté 26. srpna 1999 v Hong Kongu na 14. Světovém sexuologickém kongresu. Mezi tato práva patří: právo na svobodu, právo na sexuální rovnost, právo na autonomii, integritu a bezpečnost těla, právo na dostatečnou sexuální výchovu atd.¹⁴

2.3 Postoj společnosti k problematice sexuálního zneužívání

Jak již bylo výše uvedeno, společenské klima zahrnuje jednak zákonné vymezení případů sexuálního zneužívání, jednak všeobecnou atmosféru odvíjející se od názorů lidí. Hodnotícím měřítkem je v tomto případě taktéž výroba a distribuce dětské pornografie, která je zákonem zakázána a která je současně společností odsuzovaná. Nicméně na druhou stranu je důležité si uvědomit, že dětská pornografie nevzniká jen pro osobní potřebu, ale že má své vyhraněné „publikum“. Petr Weiss v rozhovoru s Michaelou Jílkovou na toto téma uvádí, že uspokojování pachatelových potřeb pomocí dětské pornografie může snížit riziko reálného činu¹⁵ (srov. příloha I).

V současné společnosti se ještě stále můžeme setkat s názory, které můžeme označit za mýty. Smutnou stránkou tohoto faktu je skutečnost, že lze nalézt lidi, kteří těmto mýtům doopravdy věří. Uvedeme zde formulace publikované ve

¹³ Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších změn a doplňků.

¹⁴ WORLD ASSOCIATION FOR SEXUAL HEALTH, *Declaration of Sexual Rights* [online]. [cit.2009-04-18]. Dostupné na WWW: <http://www.worldsexualhealth.org/about_sexualrights.asp>.

¹⁵ JÍLKOVÁ, M. *Rozhovory Michaely Jílkové* [online]. [cit.2009-04-20]. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/povolme-animovane-detske-porno-rika-sexuolog-weiss-fhs-/domaci.asp?c=A071009_115203_domaci_nad>.

výročním zprávě Dětského krizového centra v Praze, protože zde jsou pracovníci s klienty v nejužším kontaktu a jejich svědectví vyvozené z praxe.¹⁶

Mylné přesvědčení - Týrání a zneužívání dětí je jev, který se v naší společnosti téměř nevyskytuje; sexuálním zneužíváním jsou ohrožené jen dívky

X

Realita – výzkumy ukazují, že alespoň jeden atak sexuálního zneužívání zažila v průběhu dětství zhruba každá 4. dívka a zhruba každý 6. chlapec

Mylné přesvědčení – sexuální zneužívání se týká v podstatě jen dívek prepubertálních a především pubertálních

X

Realita – věk dítěte typický pro zahájení sexuálního zneužívání spadá do období rozhraní mateřské školky a nástupu do školy základní, tedy 5-6let

Mylné přesvědčení – zneužívatelem a trýznitelem dětí bývá osoba cizí a navíc člověk se zřejmým duševním onemocněním či nějak nápadný v chování

X

Realita – vysoce převažuje intrafamiliární zneužívání a týrání dětí vlastními rodiči – jedná se nejednou i o lidi navenek kultivované, vzdělané, zastávající prestižní místa a profese

Mylné přesvědčení – má-li dítě nějaké trápení či obavy, ihned se svěří rodičům či někomu jinému

X

Realita – mnohé děti zážitek sexuálního zneužití či týrání tají, a to i po dobu mnoha let!

Mylné přesvědčení – má-li dítě trápení či obavy, je to na něm na první pohled zřejmé, a tudíž to neunikne pozornosti dospělých

¹⁶ DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*, s. 40. Praha : Dětské krizové centrum, 2004. ISBN neuvedeno.

X

Realita – k odhalení týrání a zneužívání dochází častěji až po jeho dlouhodobém rozvoji, prvotní projevy dítěte tedy unikají pozornosti nebo jsou chybně interpretované („dítě zlobí“)

Mylné přesvědčení – dětství je vždy radostné a bezstarostné období

X

Realita – stále ještě vysoké procento dětí žije v nevyhovujícím prostředí a v podmínkách ohrožujících život i zdraví dítěte

Mylné přesvědčení – je jedno kolikrát dítě musí o zážitku hovořit – alespoň se vypovídá, uleví se mu

X

Realita – opakováním výpovědi je dítě zatížené a míra jeho traumatizace se může prohloubit

Mylné přesvědčení – je jedno, jak se s malým dítětem zachází, protože tomu „stejně nerozumí“

X

Realita – dítě reaguje emocionálně podobně jako dospělý člověk, i když do určitého stupně vývoje méně diferencovaně. Emoční odpověď nastává bez ohledu na porozumění

Z uvedených mylných přesvědčení a uvedených zkušeností z praxe vyplývá, že názory na sexuální zneužívání dětí jsou stále dosti vzdálené skutečnosti, a proto je především primární prevence (srov. kap. 4) naprosto nezbytnou záležitostí.

3 FORMY SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

Sexuální zneužívání je děleno do více kategorií, které postihují sexuální praktiku, jíž bylo dítě vystaveno, vztah oběti a agresora a délku trvajících násilí. Na závěr kapitoly zmíníme ještě tři stupně závažnosti sexuálního násilí dle D.E.Russela.

3.1 Bezdotykové a dotykové sexuální zneužívání

Do kategorie „bezdotykové“ řadí Vaníčková:

- obscénní telefonické hovory,
- obnažování se pachatele před dítětem (exhibicionismus)
- nucení dítěte samotného, aby se obnažovalo
- nucení oběti ke sledování pornografie či prohlížení pornočasopisů
- pozorování dítěte (voyeurismus)
- fotografování
- pořizování videozáznamu
- sexuální obtěžování (dospělý alibisticky předem vyžaduje souhlas dítěte k uskutečnění sexuální aktivity např. za nabídku finanční odměny)¹⁷

Při dotykovém zneužívání dochází k přímému sexuálnímu kontaktu a lze dále dělit na nepenetrační a penetrační (tj. pronikání).

Za nepenetrační sexuální zneužívání, při kterém dítě není ve fyzickém kontaktu s pachatelem, považuje tým Dětského krizového centra v Praze tyto aktivity:

- osahávání (aby byl dotek s dítětem považován za zneužívání, musí při něj pachatel pociťovat sexuální vzrušení či uspokojení)
- líbání

¹⁷ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální násilí na dětech*, s. 39. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.

- požadavek masturbace (dítě může být nuceno k dráždění pachatele X pachatel může dráždit dítě X masturbace vzájemná)¹⁸

Zuzana Hadj-Mousová dále řadí mezi nepenetrační sexuální zneužívání:

- frotérství (otírání se o jinou osobu s cílem sexuálního uspokojení), např. v hromadné dopravě
- simulovaná soulož (dochází k tření genitálií pachatele a dítěte, ale nedochází k penetraci)¹⁹

Penetrační sexuální zneužívání (tj. proniknutí). K proniknutí může dojít prostřednictvím prstů, jazyka, penisu či předmětů.

- koitus
- orální styk
- anální styk

Požadavek sexuální aktivity nemusí být jen ve vztahu pachatel - oběť. Dítě může být přinuceno k činnosti s jiným dítětem či se zvířetem. Do oblasti sexuálního zneužívání v neposlední řadě patří zneužívání dítěte k prostituci či pornografii, tzv. komerční sexuální zneužívání.

3.2 Tři stupně závažnosti sexuálního zneužívání

Dle závažnosti kategorizuje D.E. Russel sexuální zneužívání do tří stupňů:

- za **velmi závažnou** formu zneužití je považován orální sex (aktivní i pasivní), vaginální či anální sex

¹⁸ DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*, s. 41.

¹⁹ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální zneužívání dětí I.díl*, s. 16.

- do kategorie **středně závažných** případů spadá vzájemné dotýkání se intimních částí těla, včetně penetrace prsty nebo předměty do vaginy nebo anusu
- mezi **nejméně závažné** případy řadíme výše popsanou bezdotykovou formu, dále vzájemné svlékání, dotyky, líbání na ústa i na intimní partie, nedobrovolnou masturbaci²⁰

3.3 Intrafamiliární a extrafamiliární sexuální zneužívání, jednorázové a opakované ataky

Dle vztahu oběť – pachatel dělíme sexuální zneužívání na:

- **intrafamiliární** - v případě intrafamiliárního sexuálního zneužívání se sexuální násilí odehrává uvnitř rodiny a to buď biologickým rodičem (incest), nebo rodičem nevlastním (někdy uváděno jako pseudoincest či nepravý incest).
- **extrafamiliární** sexuální zneužívání - extrafamiliární sexuální zneužívání je sexuální násilí, ke kterému dochází mimo rámec vlastní rodiny, tzn. pachatel je buď osoba známá nebo úplně cizí.

Dle frekvence sexuálního zneužívání rozlišujeme:

- jednorázové sexuální zneužívání
- opakované sexuální zneužívání

Shrneme-li uvedené formy sexuálního zneužívání, zjistíme, že se jedná o opravdu širokou škálu možného ohrožení dítěte. Vyhne-li se dítě cizímu násilníkovi, může být sexuálně atakováno uvnitř rodiny, nebude-li na něm spáchána kontaktní forma zneužití, je vysoká pravděpodobnost, že bude obětí nekontaktního sexuálního zneužívání. Jak jsem uvedla již v úvodu bakalářské

²⁰ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální násilí na dětech*, s. 40 (zde citován D.E.Russel).

práce, i ze svého okolí bych mohla přímo jmenovat mnoho dívek, které byly vystaveny alespoň setkání s exhibicionistou.

4 PREVENCE SEXUÁLNÍHO ZNEUŽÍVÁNÍ

Sexuální zneužívání je bezpochyby velmi závažný problém. Statistiky hovoří o vysokém počtu takto zasažených dětí a v zájmu společnosti je, aby byla informovaná a schopná adekvátně reagovat či předávat získané vědomosti svým dětem či svěřencům. Jsou popsány tři stupně prevence sexuálního zneužívání, k jejichž přiblížení nám poslouží kniha Petra Weisse a kolektivu Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti.

První stupeň **prevence primární** - je charakterizován Světovou zdravotnickou organizací jako činnost směřující k předcházení nežádoucího společenského jevu a to dvojitým způsobem:

- neblahý jev je potlačen přímo v zárodku
- neblahý jev nemá žádné podmínky pro svůj vznik.²¹

Prevence může být zaměřena na osobu potenciální oběti, skutečné oběti nebo na osobu, která je s dítětem v kontaktu a může ho připravit na případnou obranu či ho později léčit.

Na dítě lze působit čtyřmi možnými cestami dle Täubnera

1. **pomocí veřejnosti** (mimo jiné formou sdělovacích prostředků a státních institucí), což si klade za cíl vytváření kladného společenského postoje týkajícího se dětí, zdůrazňování jejich práv
2. **pomocí vzdělávání rodičů a pedagogů**
vzděláváním rodičů a pedagogů je myšlena spíše orientace na sexuální výchovu a především její obsah
3. **pomocí pregraduální výchovy pedagogů a lékařů**
zahrnuje přípravu a vzdělávání pedagogů v dané oblasti, která by měla vést ke třem výsledkům v oblasti sexuální pedagogiky:
 - o *oblast kognitivní* – dítě má potřebné informace

²¹ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 57. Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0929-5.

- *oblast postojů* – dítě má vnitřně identifikovaný, interiorizovaný postoj k obsahům sexuální výchovy, které jsou učitelem zprostředkovány
- *oblast dovedností, návyků a chování* – dítě získalo potřebné dovednosti, návyky a chování, které mu umožňují správné a zdravé postupy v nejširší oblasti sexuální výchovy.

V případě lékařů je pregraduální vzdělávání zahrnuto ve dvou rovinách – v rovině odborné (diagnostika zneužití a následná zdravotnická a psychologická péče o zneužitě dítě) a v rovině pedagogicko osvětové (znalost spolupráce s rodiči, učiteli, sociálními pracovníky, policií atd.)

4. **pomocí výchovy dětí a mládeže**

výchova směřující k rozpoznání sexuálního zneužívání a následné reakci. Reakcí může být obrana nebo v horším případě, pakliže se dítě stalo obětí sexuálního deliktu, se na úrovni primární prevence jedná o znalost možností pomoci, institucí, na které se dítě může obrátit.²²

Sekundární prevenci definuje Zdeněk Matějček jako „vytipování rizikových skupin obyvatelstva a rizikových životních situací, za kterých ke CAN dochází a cílené působení na ty skupiny lidí a ty situace tak, aby se riziko CAN snížilo na minimum“.²³

Mezi rizikové skupiny řadíme rizikové děti, dospělé a rodiny (srov. kap. 6, 7).

Terciární prevence se vyznačuje chováním pedagogů, vychovatelů, rodičů, lékařů a dalších, které si klade za cíl zabránění opakovanému násilí a minimalizování následného dopadu na dítě. Terciární prevence je v této knize členěna na etapu diagnostickou (zhodnocení míry poškození oběti na úrovni medicínské, psychologické a právní) a etapu pomocnou, ochrannou a terapeutickou.²⁴

²² TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, s. 63 - 67.

²³ WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*, s. 77.

²⁴ Tamtéž, s. 84.

Rada Evropy vyjádřila své stanovisko týkající se prevence sexuálního zneužívání, a to sice:

„Na sekundární a terciární úrovni

- vyvinout, realizovat, monitorovat a tam, kde je to vhodné, revidovat preventivní programy k zabránění zneužívání dětí s tím, že budou respektovány místní podmínky a struktury služeb. Takové programy by měly zahrnovat:

- a) preventivní opatření týkající se ochrany dětí před špatným zacházením a sexuálním zneužíváním a sociální opatření, která se týkají násilí v rodině,
- b) zakládání herních skupin, jeslí, zájmových aktivit, dětské zdravotní péče a jiných sociálních služeb k uspokojení materiálních, psychosociálních a zdravotních potřeb dětí a k podpoře jejich řádného vývoje,
- c) zajištění přístupných nestigmatizujících služeb na podporu a pomoc rodičům, kteří mají problémy s výchovou svých dětí,
- d) realizaci vzdělávacích programů pro děti, které se budou týkat jejich práva na život prostý zneužíváním, zdůrazňující uvědomění si vlastního těla, asertivity a práva říci ne,
- e) publicitu, týkající se zdrojů pomoci, např. telefonní linky pomoci, chráněné bydlení pro děti, které mají problémy se zneužíváním, či zanedbáváním.“²⁵

Jak již bylo výše uvedeno, prevence v oblasti sexuálního zneužívání dětí je naprosto nezbytná. Ve společnosti stále převládají scestné názory, které staví tuto problematiku na okraj a do pozice, která je vzdálená většině obyvatelstva. Opak je však pravdou a různým formám sexuálního zneužívání je vystaveno až příliš mnoho dětí.

²⁵ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální zneužívání dětí II. díl*, s. 71 - 72. Praha : Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-878-6.

5 VIKTIMOLOGIE

V předchozí kapitole jsme se věnovali prevenci sexuálního zneužívání, čili snaze o předcházení nebo minimalizování výskytu tohoto jevu a s ním spojených psychických dopadů, v této kapitole se naopak zaměříme na oblast, která se zabývá již spáchaným trestným činem, včetně osoby oběti. Tato oblast se nazývá *viktimologie*.

Viktimologie je vědní obor, který se zabývá oběťmi trestných činů, jejich typologií a předpoklady stát se obětí trestního činu. Předpoklady stát se obětí se nazývají *viktimmnost*. Stejně tak se věnuje problematice obětí z hlediska jejich vyrovnávání se s činem, který na nich byl spáchán. Proces, kterým se člověk stává obětí trestného činu, se nazývá *viktimize*.

Viktimologie zkoumá zejména následující jevy:

- osoba oběti (její biologické, psychické a sociální vlastnosti)
- vztahy mezi obětí a pachatelem
- proces viktimize (zejména role oběti v něm)
- role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci
- pomoc oběti, způsoby jejího odškodnění a rehabilitace
- ochrana občanů před viktizací²⁶

Rozlišujeme tři formy viktimize:

- **primární viktimize** - psychická, sociálně ekonomická nebo fyzická újma, kterou oběť utrpí při násilném, resp. trestném činu²⁷
- **sekundární viktimize** – druhotné zraňování a vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování, oběť trestného činu se stává ještě obětí vyšetřování. Formy:

- opakované výpovědi

²⁶ WIKIPEDIA : otevřená encyklopedie, *Viktimologie* [online]. [cit.2009-04-20]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Viktimologie>>.

²⁷ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Primární viktimize* [online]. [cit.2009-04-29]. Dostupné na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/primarni-viktimize>>.

- nedůvěra v to, co dítě říká
 - obviňování dítěte („a ty jsi ho svedla“)
 - přenášení zodpovědnosti na dítě
 - odebrání dítěte z rodiny²⁸
- **terciární viktimizace** - stresování oběti trestného činu nebo násilného činu, který nebyl klasifikován jako trestný ještě i v dalším údobí po primární a sekundární viktimizaci²⁹

Catherine E. Hamilton a Kevin D. Browne z Velké Británie přednesli na konferenci v Praze další čtyři rozlišení v oblasti viktimizace:

- viktimizace jednoduchá – jedna událost zneužití, jeden pachatel
- viktimizace vícečetná – jedna událost zneužití, více pachatelů
- viktimizace opakovaná – více událostí zneužití, jeden pachatel
- reviktimizace – více událostí zneužití, více pachatelů³⁰

„Velký počet studií znovu dokazuje, že viktimizace v dětství zvyšuje pravděpodobnost, že se v dalším životě bývalá oběť násilí stane jeho pachatelem. Před několika lety byla v tomto směru vyšetřována skupina 439 dospělých jedinců, kteří užívali nitrožilně drogy. Za pachatele násilí byli považováni ti z nich, kteří napadli člena rodiny nebo sexuální partnerku či partnera úderem rukou, kopnutím, škrcením, bodnutím, popálením, postřelili jej nebo na něj střelnou zbraní mířili. Zjistilo se, že 51% žen a 31% mužů z toho souboru byli oběti fyzického nebo sexuálního zneužívání ve věku do 16 let. 74 členů souboru (17%) bylo pachateli násilí v současnosti. Dospělí narkomani, kteří byli ve věku do 16 let obětí násilí, se sami stali pachateli násilí v 28% případů. Ti z nich, kteří do stejné věkové hranice obětí násilí nebyli, se stali pachateli násilí v 10%

²⁸ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Sekundární viktimizace* [online]. [cit.2009-04-29]. Dostupné na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/sekundarni-viktimizace>>.

²⁹ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Terciární viktimizace* [online]. [cit.2009-04-29]. Dostupné na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/terciarni-viktimizace>>.

³⁰ HAMILTON, C. E.; BROWNE, K. D. Opakované zneužití v dětství. In *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí : sborník z konference East-West*, s. 41 – 45. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1997. ISBN 80-85529-31-9.

případů. Dvě třetiny těchto narkomanů, kteří byli pachateli násilí, je páchali pod vlivem drog. Po statistickém >odečtení< všech vlivů, které by se mohly podílet na vzniku násilného chování, je zřejmé, že tělesné a sexuální zneužívání ve věku do 16 let zvyšuje riziko, že se oběť tohoto chování bude v dospělosti chovat sama násilně, přibližně 3,6krát.³¹

V oblasti vyšetřování obětí sexuálního zneužívání u nás stále dochází k necitelným a opakujícím se výslechům. Jednoho takového výslechu jsem se dokonce mohla sama zúčastnit. Přitom platí, že prvním důležitým úkolem dospělých je přistupovat k dítěti s důvěrou a nezpochybňovat jeho tvrzení. Pakliže učiníme opak, může to vést k odvolání výpovědi dítěte a horším psychickým i fyzickým následkům (srov. kap. 8).

³¹ KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů – nestvůry, nástroje, obrana*, s. 209 - 210. 1. přeprac. vyd. Praha : Galén, 2006, 2008. ISBN 978-80-7262-410-2.

6 RIZIKOVÍ DOSPĚLÍ

„I v případě sexuálního zneužívání lze vymezit osoby, které jsou z tohoto hlediska zvýšeně rizikové.“³²

6.1 Postavení nezneužívajícího rodiče

Vaníčková v knize *Sexuální násilí na dětech* v závěru kapitoly *Syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání* zmiňuje, že většina obětí (srov. kap. 2.3, incestními oběťmi se stávají ve větší míře dívky) žije v přesvědčení, že matka si musela zákonitě všimnout, že je oběti ubližováno. Myslí si, že matka neuměla nebo nechtěla zasáhnout. Situace, kdy se dítě matce svěří a ona ho odmítne nebo kdy matka něco „tuší“, ale nereaguje, se bohužel stávají. Dětské krizové centrum v Praze uvádí ve své publikaci z let 1992-2003 šest reakcí matek na odtažení intrafamiliárního sexuálního zneužívání:³³

- věří dítěti, podporuje jednoznačně dítě – chrání dítě
- věří dítěti, ale vinu za zneužívání svaluje na dítě
- nevěří dítěti, přikloní se na stranu zneuživatele
- střídá období podpory dítěte a podpory zneuživatele
- verbalizuje podporu dítěti, ale konkrétním jednáním podporuje zneuživatele
- „neslyší“ sdělení dítěte, vytěšňuje je či popírá - chrání sebe, zneuživatele

Jedním z mnoha důvodů, proč matky chtějí udržet rodinu, je ekonomická vazba na partnera. V dnešní době stále převažuje vyšší výdělek a vyšší přínos peněz ze strany muže a žena s dětmi je při odchodu od partnera závislá na sociální síti státu. Podpora ze stranu státu je však ve většina případů zajištěna výrazně nižší finanční částkou než je tomu tak ze strany partnera. Dalším důvodem, který

³² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 343.

³³ ³³ DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*, s. 60.

hraje u matek podstatnou roli, je reakce okolí a případná veřejná ostuda.³⁴ Společně s tím může působit submisivní povaha ženy, která zajišťuje partnerovi bezmeznou moc. Matka může naopak prožívat silné pocity viny, stres ze vzniklé situace, který působí negativním dopadem na dítě. Důsledkem matčina neadekvátního chování je narušení pocitu bezpečí a základního sociálního vztahu - vztahu dítěte a matky, který mnohdy končí naprostým odloučením. Spojitost můžeme nalézt v předešlém sexuálním zneužívání matky v dětství, které negativně ovlivnilo její schopnost orientovat se v mezilidských vztazích, včetně vztahu matka-dítě, ve kterém je více než v jiném potřeba dobré výchovy. Jak zmiňuje Vaníčková, velká část zneužitých žen uvádí, „že deprese, která je provází po celý život, je podmíněna právě touto zkušeností.“³⁵

6.2 Profil pachatele

Na začátek bychom měli znovu uvést, že v situaci sexuálního zneužívání se nejedná pouze o touhu po fyzické rozkoši, ale jedná se také o zneužití moci a autority. Mezi pachateli můžeme nalézt osoby společensky a povahově zcela odlišné – lidi s vysokoškolským titulem a vysokou profesní prestiží, stejně jako lidi na okraji společnosti či lidi mentálně handicapované, sexuální delikt se objevuje jak v rodinách ekonomicky dobře situovaných, tak v rodinách žijících v chudobě a bídě, agresorem může být člověk mladý i starý, muž i žena. Jak si ale ukážeme později, ve většině případů je zneuživatel muž. Sexuální zneužívání ženou je procentuálně minimálně zastoupené. Rozpoznání toho deliktu je navíc o to těžší, že hranice intimity jsou nižší a situace je celkově hůře srozumitelná, k čemuž přispívá i atmosféra ve společnosti, která může zneužívání ze strany ženy jen těžko uvěřit. Dále ukážeme rozdílnost sexuálního zneužívání dětí v pubertě a adolescentů oproti sexuálnímu zneužívání dětí před pubertou, přičemž uvedeme pojmy situační pachatelé a preferenční pedofilové.

³⁴ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, str. 59 – 60.

³⁵ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální násilí na dětech*, s. 68.

6.2.1 Pachatel – žena

Přestože žena je oproti muži procentuálně minimálně zastoupená v otázce sexuálního zneužívání, nelze ani toto téma opomenout. Jak již bylo výše řečeno, rozpoznání takového deliktu je ovšem obtížnější. Ženy obecně mají k dětem bližší vztah a péče nabývá intimnějších rozměrů, než je tomu u otců, nevlastních otců nebo jiných mužských pečovatelů.

Täubner uvádí čtyři rozdíly odlišnosti zneužívání ze strany muže a ženy.

- ženy vykonávají sexuální násilí na dětech často dohromady s mužem (autor uvádí dvě třetiny pachatelek), který toto inicioval. Jedná se o ženy vysoce submisivní, často v dětství zneužité.
- ženy se při tomto deliktu málokdy dopouštějí násilí a abnormality v jejich chování jsou také méně zastoupeny.
- vztah mezi pachatelkou a obětí je bližší vztah než u pachatelů mužského pohlaví a jejich obětí. Ženy mají k dětem nejčastěji opatrovnický vztah.
- četnost zneužívání a počet dětí zneužitých jednou ženou je nižší než je tomu u jednoho muže zneuživatele.³⁶

Čím vyšší je známost a čím bližší je vztah pachatele a oběti, tím je situace závažnější. Jedná-li se o agresora známého, může nastat situace, kdy rodiče zpochybňují výpověď dítěte a nechtějí celou záležitost nahlašovat na policii. Nechají se ovlivňovat svým okolím, protože nechtějí, aby byla jejich rodina spojována s takto hrozným deliktem. U dětí zneužitých členem rodiny je situace nejsložitější. Nejenže na ně působí nedůvěra ve výpověď dítěte a společenský tlak, ale především je vysoká pravděpodobnost, že by byla stabilita rodiny silně narušena. Případ by byl prošetřován a následovaly by patřičné sankce.³⁷ Dítě by prožívalo pocit viny za rozpad rodiny. V horším případě neoznámění celé situace by bylo nuceno k neprozrazení a mlčení a nedostalo by se mu tak odborné psychologické pomoci.

³⁶ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, str. 53 – 54.

³⁷ Srov. Kasuistika č. 1.

Pro zajímavost zde zmíníme některé výsledky výzkumu provedeného v Anglii Kevinem D. Brownem, Michelle Elliottovou a Jennifer Kilcoynovou, který byl publikován Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky ve sborníku z konference Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Na otázky odpovídalo 91 pachatelů, kteří netrpěli žádným psychickým onemocněním. Tyto výsledky se shodují s výše uvedenými fakty.

- oběťmi jsou častěji dívky, což potvrzuje i výše zmíněný výzkum (58% pachatelů se zaměřilo na dívky)
- 66% pachatelů se dostalo do kontaktu s obětí díky známosti s rodinou nebo přáteli nebo osobu o děti pečující
- všichni pachatelé vybraného vzorku zneuživatelů praktikovali se svojí obětí tzv. kontaktní formu sexuálního zneužití (srov. kap. 3)
- 49% zneuživatelů si vybralo děti z dysfunkčních rodin, které se vykazovaly nízkým sebevědomím a citovou deprivací. Častým terčem byly také děti hezké (42%) a vyzývavě oblečené (27%)
- pro 41% pachatelů představoval fyzický kontakt s dítětem menší ohrožení než by tomu bylo v případě fyzického kontaktu s dospělým
- dvě třetiny zneuživatelů si sami jako dítě nebo dospívající prožili nepříznivou sexuální zkušenost³⁸

Sexuální zneužívání dětí před pubertou

Budeme-li vycházet z Mezinárodní klasifikace nemocí, budeme za pedofilii označovat sexuální upřednostňování dětí, dívek i chlapců, kteří ještě nedospěli do puberty nebo jsou teprve na jejím počátku.³⁹ Z čehož vyplývá, že na nich ještě

³⁸ BROWNE, K.; ELLIOTT, M.; KILCOYNE, J. Opakované zneužití v dětství. In *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Sborník z konference East-West, Praha 1996.* s. 203 – 207. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1997. ISBN 80-85529-31-9.

³⁹ **F65.4 Paedophilia** A sexual preference for children, boys or girls or both, usually of prepubertal or early pubertal age. WHO - WORLD HEALTH ORGANISATION, *Paedophilia* [online]. [cit.2009-05-01]. Dostupné na WWW: < <http://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online/>>.

nejsou patrné známky fyzických rysů dospělých. Z definice je také zřejmé, že pachatel může preferovat oběť stejného či opačného pohlaví, nebo může být zaměřen na dívky i chlapce současně.

V souvislosti s pedofilií uvedeme ještě dva pojmy, které spadají do této kategorie. A sice pojem preferenční pedofil a situační pedofil.

Preferenční pedofil je jedinec sexuálně přímo orientovaný na děti, přičemž musí své touhy opakovaně pociťovat alespoň šest měsíců, musí narušovat jeho sociální a pracovní fungování, musí být starší 16ti let, přičemž zároveň musí být o pět let starší než oběť. Eva Malá v knize *Sexuálně zneužívané děti* zmiňuje dělení preferenčních pedofilů na svádivé, introvertované a sadistické.⁴⁰

- **svádíví** pedofil se ve vztahu s nedospělým jedincem projevuje stejně jako je tomu v případě vztahu s dospělou osobou. Mimo pozornosti a přízně zahrnuje dítě dárky, které vedou ke snižování zábran. Jestliže pachatel udržuje více podobných poměrů, hovoří se o tzv. child sex ring – dětský sexuální kroužek. Svádíví pedofil se umí dobře vžít do dětského světa, komunikovat v něm a navíc si většinou umí vybrat děti fyzicky či psychicky zanedbávané či zneužívané (srov. kap. 7).
- pro **introvertovaného** pedofila taktéž platí, že preferuje jako objekt své sexuální touhy děti, avšak narozdíl od svádívého pedofila neumí s dětmi navázat patřičný kontakt. Vyhledává proto dětská hřiště, kde děti pozoruje nebo se před nimi obnažuje. Můžeme u něj nalézt i jinou formu nekontaktního sexuálního zneužívání tzv. obscene telephone calls neboli obscénní telefonické hovory (srov. kap. 3). Introvertovaný pedofil je schopen oženit se se ženou, která do manželství vstupuje s dětmi věkově odpovídajícími pedofilovým představám, proto aby k nim získal přístup.
- **sadistický** pro uspokojení svých pudů vyžaduje nejen dětskou osobu, ale zároveň její psychické či fyzické týrání. Jedná se o pachatele, který je schopen dítě unést, v některých případech dokonce zavraždit.

⁴⁰ MALÁ, E. et al. *Sexuálně zneužívané děti*. s. 86 - 87. Praha : Psychiatrické centrum, 1995. ISBN80-85121-99-9.

Vaníčková dodává, že „jejich počet (rozuměj preferenčních pedofilů) je mnohem menší než počet situačních pachatelů, ale počet jejich obětí je vyšší.“⁴¹

Situační pachatelé

Situační pachatel není apriori sexuálně orientován na kontakt s dětmi. Sexuální zneužití je pouze reakcí na určitou situaci a děti jsou pro ně náhradním sexuálním objektem. Tyto pachatele lze dle Malé dělit do čtyř kategorií:⁴²

- **regredovaní** – delikventi tohoto typu došli ve svém sexuálním vývoji k preferenci dospělých osob, ale díky stresujícím a frustrujícím zážitkům obrací svou touhu směrem k dětem. Příčinou může být jednak zatěžující životní okamžik (např. odchod partnerky) a jednak snížené sebevědomí doprovázené zhoršenou schopností navazovat kvalitní mezilidské vztahy. Jak uvádí Malá, agresor se nezaměřuje na určitý typ dětí, hlavním kritériem je blízkost a snadnost získání si dítěte. Proto se často může jednat o dítě vlastní.
- **morálně narušení** – morálně narušení jedinci mají problémy v sociálních interakcích na více úrovních (krádeže, lži atd.). Dítě jako oběť je pro ně příležitost k fyzickému sblížení, přestože jsou orientováni na dospělé. Vybírají si tedy především adolescenty nebo děti v pubertě (cizí i vlastní), u kterých jsou patrné druhotné sexuální znaky.
- **sexuálně nevyzrálí** – jedná se o zneuživatelé, kteří nejsou sexuálně vyhraněni jedním směrem. Jedná se o experimentátory, pro které je dítě další „zkušeností a novinkou“ v oblasti sexuality.
- **inadekvátní** – inadekvátní jedinci jsou stíženi duševní poruchou, např. schizofrenií. Výběr dětí je náhodný a může mít velice široké spektrum, od bezdotykového sexuálního zneužití až po násilnou smrt oběti.

Svou roli sehrává i abúzus alkoholu či drog, ale jak uvádí Mufsonová a Kranzová v knize O týrání a zneužívání „drogy a alkohol samy o sobě nejsou

⁴¹ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální zneužívání dětí II.díl*, s. 38.

⁴² MALÁ, E. et al. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 85.

pohnutkou k tělesnému, sexuálnímu nebo emocionálnímu týrání a zneužívání. Jen usnadňují dospělému pod vlivem takových látek jednat.“⁴³

Sexuální zneužívání dětí v pubertě a adolescentů

Podstatným prvkem zneužívání dětí v pubertě a adolescentů je určitý stupeň sexuální vyspělosti. Každé dítě se nachází na jiné úrovni, ale na všech jsou patrné známky pohlavního dospívání. Pachatel s nimi pak navazuje kontakt, který opět může být jednorázový nebo dlouhotrvající. Jsou rozlišovány dvě kategorie osobnosti pachatele klasifikované jako hebefilie a efebofilie.

Hebefilie je náklonnost či reaktivita s erotickým rozměrem vůči dospívajícím dívkám.⁴⁴

Efebofilie je náklonnost či reaktivita s erotickým rozměrem vůči dospívajícím chlapcům.⁴⁵

6.3 Překážky k dosažení sexuálního kontaktu s dítětem

Rizikových situacích, do kterých se dítě může dostat je celá řada. Opomeneme-li intrafamiliární sexuální zneužívání, které se zpravidla odehrává v domácím prostředí, je možnost ohrožení dítěte vysoká i na místech veřejných. Dětská hřiště s velkou koncentrací dětí jsou pro sexuální agresory lákavá stejně jako vidina osamocенého dítěte na cestě domů. Případy zneužití v prostorách budov, ve výtazích, na schodištích, na veřejných záchodcích či nedávný příklad obtěžování dětí v kabině v nákupním centru jsou názorným příkladem toho, že místo k uskutečnění sexuálního deliktu si pachatel bohužel dokáže snadno nalézt.

⁴³ MUFSONOVÁ, S.; KRANZOVÁ, R. *O týrání a zneužívání*, s. 66. Praha : NLN Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-194-8.

⁴⁴ **Hebefilie** (z řeckého *hebephilia*, ηέβέφιλια podle bohyně mládí Hébé) je náklonnost či reaktivita s erotickým rozměrem vůči dospívajícím dívkám. WIKIPEDIA : otevřená encyklopedie, *Hebefilie* [online]. [cit.2009-05-02]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hebefilie>>.

⁴⁵ **Efebofilie** je náklonnost či reaktivita s erotickým rozměrem vůči dospívajícím chlapcům. WIKIPEDIA : otevřená encyklopedie, *Efebofilie* [online]. [cit.2009-05-02]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Efebofilie>>.

Rovněž hromadná doprava skýtá mnohé nebezpečí. Jednak jako způsob bezdotykového sexuálního zneužívání, tzv. frotérství (srov. kap. 3), jednak jako místo potenciálního vyhlídnutí si své oběti a následného prvního kontaktu či pronásledování. Vyšší riziko také skýtá pachatelova volba povolání, které si často vybírá právě z toho důvodu, aby mohl být v neustálém kontaktu s dětmi, např. povolání učitele, vedoucího zájmových kroužků (srov. kniha *Žil jsem jako pedofil* od Janka Alexy, ve které popisuje svůj život s diagnostikou pedofilie a ve které také popisuje svou úlohu ve skautském oddíle⁴⁶).

Americký autor David Finkelhor rozpracoval čtyři faktory vedoucí k uskutečnění sexuální ataky, které byly přiblíženy v knize *Sexuální zneužívání dětí*.⁴⁷

- Motivace dospělého k sexuální aktivitě s dítětem
- Překonání vnitřních (osobnostních) překážek
- Překonání vnějších (sociálních) překážek
- Překonání odporu dítěte

- **Motivace dospělého k sexuální aktivitě s dítětem**

Zde působí tři prvky - emoční shoda (jedinec nedospěl do zralé osobnosti a není schopen navázat kvalitní vztah se svým vrstevníkem. Pozornost poté otáčí směrem na mladší objekty), sexuální preference (jedinec je pedofilně zaměřen), „blokáda“ (psychická zábrana pro navázání hodnotného vztahu s dospělou osobou. Autor popisuje dvě varianty blokády- vývojovou, za jejíž příčinou stojí trauma zažité v dětském věku, a blokádu situační, ve které se vyskytuje duševně vyzrálý pachatel, který ovšem nemůže po nějakou dobu přiměřeně a vhodně naplňovat své potřeby).

⁴⁶ ALEXA, J. *Žil jsem jako pedofil*, Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-675-6.

⁴⁷ MALÁ, E. et al. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 79 - 81.

- **Překonání vnitřních překážek**

Vnitřní překážky, které pachatel pociťuje, jsou dané výchovou a celkovou atmosférou ve společnosti. V naší republice je sexuální zneužívání považováno za trestný čin, za který v případě odhalení následuje adekvátní trest. Nejen hrozba ze strany zákona, ale také reakce okolí, která by po spáchání deliktu následovala, vnitřně brání jedinci páchat násilí na dětech. Avšak vnitřní překážky mohou být otupeny např. s pomocí alkoholu či drog, s výskytem psychózy či s malou sankcí stanovenou trestním řádem. V České republice je sexuální zneužívání osoby mladší patnácti let sankcionováno v rozmezí jednoho až osmi let (srov. kap. 2).

- **Překonání vnějších překážek**

Pokud pachatel překročí první a druhý faktor, dostává se ke třetímu bodu. Vnějšími překážkami jsou myšleny čas, místo, možnost potencionálního přerušení, pravděpodobnost nalezení vhodného objektu atd.

- **Překonání odporu dítěte**

Poslední krok ke spáchání sexuálního násilí dokresluje dle Finkelhorna šest bodů.⁴⁸ Tyto body můžeme ve větší míře nalézt i v obecném profilu oběti.

- emoční stav dítěte – dítě citově deprivované bude pro pachatele snadnějším cílem
- znalosti dítěte o sexualitě – čím menší znalosti v oblasti sexuality, tím větší delikventova šance na dosažení svého cíle
- poučenost o pedofilních deliktech – čím větší míra informovanosti, tím horší pozice pro spáchání ataky
- fyzická vyspělost – čím je dítě menší a slabší, tím se také výrazně snižuje jeho možnost obrany
- sociální vyspělost – výchova k autoritám, která následně znemožňuje dítěte projevit jakýkoliv nesouhlas
- ekonomická a sociální závislost matek na partnerech a izolace rodiny jsou také příhodnou situací

⁴⁸ MALÁ, E. et al. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 80.

- nedostatečná sexuální výchova – úzce souvisí s druhým bodem

6.4 Rizikové situace

Marie Vágnerová uvádí dvě situace zvyšující riziko zneužití

- míra dostupnosti dítěte daná příležitostmi (např. v nemocnici, na letním táboře, ve sportovním klubu apod.)
- rizika daná rodinnou konstelací. Ohrožení dítěte je větší v rodině dysfunkční nebo doplněné, kde žije cizí dospělý člověk (obvykle partner matky), který k dítěti nemá typický rodičovský vztah, a u něhož se proto nevytvořilo tak silné sexuální tabu⁴⁹

Jaroslava Hanušová dodává k rizikovým situacím veřejně přístupná místa (výtahy, schodiště), veřejné toalety a hromadnou dopravu.⁵⁰

Osoba pachatele je jednou ze tří složek při vzniku sexuální ataky. Další dvě tvoří dítě jako oběť a situace příhodná pro zneužití. Delikvent je však z těchto částí nejdynamičtější prvek. Jestliže po kontaktu s nedospělým opravdu touží, je schopen přizpůsobit okolnosti ve svůj prospěch a taktéž vyhledat dítě, které bude schopno uspokojit jeho potřeby.

⁴⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 343.

⁵⁰ HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání*, s. 16. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-8699-64-4.

7 OSOBA DÍTĚTE

7.1 Rizikové děti

Literatura uvádí několik rizikových faktorů, jež mohou přispět ke vzniku sexuálního zneužívání. Zároveň je třeba připomenout, že dítě nikdy nenese vinu za sexuální zneužití. Níže uvedeme devět nejčastěji zmiňovaných činitelů zvyšujících pravděpodobnost jeho ohrožení podle knihy *Sexuální zneužívání dětí I.díl*.⁵¹

- **děti s handicapem** se mohou stát snadnějším cílem. Kvůli své indispozici jsou často zcela závislé na svém pečovateli, jejich přístup k okolnímu světu je omezený a tudíž šance na prozrazení se snižuje. Pachatel navíc může těžit z faktu, že dítě s handicapem nemusí být bráno za věrohodného světa. Sama oběť často plně neporozumí tomu, že odehrává něco nežádoucího.
- **snížené sebehodnocení** souvisí s prvním bodem. Handicap může negativně ovlivňovat sebehodnocení a dítě se tak stává na okolí ještě více závislé, tím pádem snadněji manipulovatelné.
- v naší společnosti je jedním z výchovných prvků učení dítěte **respektu k dospělým**. Z toho plyne nižší schopnost dítěte odmítat a nesouhlasit s jednáním dospělého, protože apriori důvěřuje v jeho dobrý úmysl.
- zároveň se vším výše jmenovaným je potřebné zmínit důležitost **sexuální výchovy**. Děti by měly být poučené o tom, co překračuje hranice jejich intimity. Měly by vědět, že mají svá práva a že dospělý si nemůže nárokovat jakýkoliv fyzický kontakt. Měly by si být vědomy toho, že tělo patří jenom jim, ale také že existují určitá rizika, která se ve společnosti ve větší či menší míře vyskytují.
- nebezpečí sexuálního zneužívání je zvyšováno s **nevhodným rodinným prostředím**. Děti z dysfunkčních, afunkčních rodin, které se vyznačují

⁵¹ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální zneužívání dětí I.*, s. 17 – 19.

chladem, nedostatkem lásky, péče a zájmu, mohou ve své touze po blízkosti snadněji navazovat kontakt s cizími lidmi, včetně pachatele.

- s jistou patologií v rodině souvisí také nedostatečný **dohled na dítě**. Rodiče, kteří se o své dítě nezajímají, často ani neví, kde je a s kým tráví svůj volný čas. Toto zvyšuje pravděpodobnost zneužití mimo rodinu, tzn. extrafamiliární zneužití.
- současně **hyperprotektivní rodina** vychovává dítě k nesamostatnosti, což vede k neschopnosti řešit nové situace, mezi nimiž může být i pokus o sexuálně motivovaný kontakt
- **osobnostní charakteristiky** mohou taktéž přitahovat pachatel. Jak uvádí Vágnerová ve své kapitole O problémech spojených s nevhodným působením rodiny, „jsou to především **holčičky**, zejména ty, které jsou typicky **ženské, koketní a mazlivé**“.⁵²
- následující dva body souvisí s osobou nezneužívajícího rodiče. Prvním je příchod nového člena do rodiny a to sice příchod **nového partnera matky**. Ze statistik Dětského krizového centra v Praze vyplývá, že nevlastní otec je druhým nejčastějším pachatel zneužívajícím děti.⁵³

Täubner doplňuje jako rizikový faktor situaci:

- **Matka**, která je často **mimo domov** (hospitalizace, práce), se může stát rizikovým faktorem v procesu sexuálního zneužívání. I přestože se na něm přímo nepodílí, nechává dítě bez přímého dozoru a vytváří pachateli mnoho situací na útok.⁵⁴

⁵² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 343.

⁵³ DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*, s. 43.

⁵⁴ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*, str. 23.

7.2 Sexuální zneužívání chlapců a dívek

Sexuální zneužívání chlapců

V případě sexuálního zneužívání chlapců se většinou jedná o agresora cizího, popř. známého. Tímto cizím / známým člověkem se stává především muž (Weiss uvádí ve své studii z roku 1998, že v 59% případů je pachatelem muž⁵⁵), což má za následek pochybování o vlastní sexuální orientaci v době puberty a adolescence. Oběť si často přičítá vinu a usuzuje na svedení ze své strany, což ji vede k přesvědčování se o svém homosexuálním zaměření. Dále vyplývá, že kontakt s agresorem je převážně náhodný a jednorázový a představuje tak ve většině případů menší traumatizaci, než je tomu u dívek (srov. kap. 8). Pachatel záměrně vyhledává děti osamělé, jejichž rodiny neplní základní funkce a s kterými se snadněji navazuje známost (srov. kap. 7). Může si je získat pod záminkou daru nebo z pouhého faktu blízkosti dospělého člověka. Vaníčková uvádí, že v dětství byl zneužit každý čtvrtý až pátý muž⁵⁶. Zároveň je nutné zmínit, že se chlapci svěřují méně než děvčata, pomoc nevyhledávají a přesnější počet je tedy hůře zjistitelný, což potvrzuje i výzkum Weisse a Zvěřiny z roku 1998, kdy 80% respondentů mužů odpovědělo záporně na otázku oznámení sexuálního zneužití.⁵⁷ V dospělosti se zneužití chlapci mnohdy staví do pozice sexuálního agresora.

Sexuální zneužívání dívek

Sexuální zneužívání dívek má jisté odlišnosti od zneužívání chlapců. Především se jedná o vyšší četnost výskytu tohoto jevu. Zpráva Dětského krizového centra v Praze z let 1992 - 2003 uvádí, že celých 76% klientů byly

⁵⁵ WEISS, P.; ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*, s. 115. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X.

⁵⁶ VANÍČKOVÁ, E. *Sexuální násilí na dětech*, s. 20.

⁵⁷ WEISS, P.; ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*, s. 116.

dívky.⁵⁸ Vaníčková hovoří o zneužití každé třetí dívky.⁵⁹ Častěji se také stávají oběťmi intrafamiliárního sexuálního zneužívání a oběťmi opakovaného a mnohdy i letitého trýznění.⁶⁰ Stejně jako u chlapců je i zde majoritně zastoupen pachatel mužského pohlaví, což potvrzuje fakt, že v drtivé většině deliktů je sexuálním agresorem právě muž. Toto potvrzuje i výzkum Weisse a Zvěřiny z roku 1998, ve kterém 99% dívek uvedlo jako pachatele muže.⁶¹ V dospělosti se dívky staví do opačné role než sexuálně zneužití chlapci, tzn. staví se do pozice oběti a jsou častěji vystaveny opětovnému špatnému zacházení.

7.3 Příznaky sexuálního zneužívání

V návaznosti na Syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání se nyní zaměříme na oblast znaků, která nám pomohou zamyslet se nad tím, zda se dítě nestalo obětí sexuálního násilí. Proces sexuálního zneužívání (mluvíme o dlouhotrvajícím násilí, ne o jednorázovém aktu) je složitá záležitost a jak jsme výše ukázali, děti na ni často reagují přizpůsobením se. Přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání ale znamená skryté trápení, a tudíž by okolí mělo být více všímavé a včas rozpoznat situaci (srov. kap. 4). Ve třetí fázi syndromu přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání dochází k uvědomování si situace a částečnému smíření, které je ale ventilováno jiným směrem. Následující vymezení varovných signálů předkládáme v souhrnné formě. Podrobná varianta (srov. příloha II).

„Mezi nespecifické symptomy řadíme zejména:

- dlouhodobější, náhlé, nápadné změny v chování a aktivitě dítěte (dítě do té doby družné se náhle izoluje, klidné dítě je náhle hyperaktivní apod.)

⁵⁸ DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*, s. 45.

⁵⁹ VANÍČKOVÁ, E. *Sexuální násilí na dětech*, s. 20.

⁶⁰ Tamtéž, s. 25.

⁶¹ WEISS, P.; ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*, s. 115.

- změny v ladění – strach, zvýšená úzkostnost, depresivní symptomatika, suicidální pokusy
- výkyvy či náhlý pokles ve školní výkonnosti či pokles koncentrace pozornosti
- izolace od vrstevníků a lidí vůbec; vyhýbání se určitým lidem. Mladší děti vykazují vůči zneuživateli spíše strach, starší hostilitu
- výrazné změny ve stravování či vyměšování, nevysvětlitelné nevolnosti až zvracení
- gynekologické obtíže, poranění (určitého typu)

Specifické symptomy zahrnují především:

- sexualizované chování neodpovídající věku a vývojové úrovni = vyzývavost, nápadný zájem o druhé pohlaví a pohlavní znaky; tendence začleňovat sexuální prvky do her; masturbace; sexualizované kresby aj., sexuální atakování vrstevníků
- specifické gynekologické obtíže, poranění (určitého typu)
- těhotenství⁶²

Současně s tímto je potřeba přihlédnout k rodinnému prostředí dítěte, zda-li je chladné, odcizené, jak spolu rodina komunikuje, je-li používáno násilí, zda-li je rodič závislý na alkoholu nebo drogách, zda je jeden z rodičů často mimo domov či jsou rodiče v rozvodovém řízení atd. Jeden z vyskytujících se faktorů neznamena jednoznačné sexuální násilí, a proto je potřeba chování dítěte bedlivě pozorovat a skládat si jednotlivé části do celku. Sexuální zneužívání se totiž nevyhýbá žádné části obyvatelstva.

⁶² DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*, s. 57.

7.4 Syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání (Child sexual abuse accommodation syndrome)

Problematika přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání byla poprvé popsána roku 1983 americkým odborníkem Rolandem C. Summitem. Dítě, na kterém je páháno sexuální násilí, prochází několika fázemi. Tyto fáze také vysvětlují příčinu, proč je mnoho výpovědi později odvoláno. Svou roli totiž sehrává okolí dítěte a jeho reakce na odhalení tohoto deliktu. Pokud se k dítěti postaví negativně a nevěří mu, zvláště má-li být pachatel známý a důvěryhodný člověk, oběť začne prožívat ještě větší pocity bezmocnosti, výčitky svědomí a stane se uzavřenějším (jedná se o tzv. sekundární viktimizaci, srov. kap. 5). Následky jsou poté hlubší a zážitek hůře zpracovatelný. Naopak setká-li se oběť s vlídným, otevřeným, empatickým prostředím, které cítí jako bezpečné, zmenšuje se jeho trauma.

Summit rozdělil syndrom do pěti částí.⁶³ V prvních dvou se autor věnuje faktorům, které sexuální zneužívání podmiňování a další tři části jsou věnovány míře sexuálního násilí, které ovlivňuje následné možnosti trauma z prožité situace.

- Utajování
- Bezmocnost
- Svedení a přizpůsobení se
- Opožděné, konfliktní a nepřesvědčivé odhalení
- Odvolání výpovědi

1. utajování

Jak jsme již výše uvedli, riziko sexuálního zneužívání je daleko vyšší ve spojitosti s osobou známou nebo blízkou. Dítě je na ní do značné míry závislé a vyhrožováním, vydíráním či zastrahováním se jí přizpůsobí a svolí k utajování. Oběti jsou vykreslovány možné následky prozrazení stylem:

⁶³ SUMMIT, R. C. Syndrom dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužití. In *Sborník Zneužití dětí (Výběr prací z americké literatury)*, s. 56 - 66. Praha : Pedagogicko-psychologická poradna hl. m. Prahy, 1992. ISBN neuvedeno.

„Toto je naše tajemství, nikdo jiný by tomu neporozuměl!“

„Neříkej o tom matce, jinak:

a/ bude tě nenávidět

b/ bude nenávidět mne

c/ zabije tě

d/ zabije mne

e/ zabije ji to

f/ pošle tě pryč

g/ pošle mne pryč

h/ rozbije to rodinu a všichni skončíte v sirotčinci“.

„Jestli o tom někomu řekneš:

a/ nebudu tě mít rád

b/ zbiju tě

c/ zabiju ti psa

d/ zabiju tě“.⁶⁴

Dítě si uvědomuje, že se mu děje něco, co není správné, ale za prvé situace neumí přesně pojmenovat, nechápe ji a za druhé pocítuje strach, který mu pachatel svým vyhrožováním nahání. Zároveň však sexuální agresor často vyvolává pocit bezpečí tím, že dítě ubezpečuje, že v případě udržení tajemství, se nic špatného nestane.

2. bezmocnost

Bezmocnost vyplývá z mocenského vztahu pachatele a oběti, ve které je dítě nerovným soupeřem (srov. kap. 7). Nejenže předpokládá, že dospělý by mu neublížil, ale zároveň je pro něj moment sexuálního atakování natolik překvapující, že povětšinou není schopno jakéhokoliv projevu nesouhlasu. A neprojevení nesouhlasu cítí jako selhání, které zvyšuje jeho pocit bezmoci.

⁶⁴ SUMMIT, R. C. Syndrom dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužití. In *Sborník Zneužití dětí (Výběr prací z americké literatury)*, s. 56.

3. svedení a přizpůsobení se

Závislost na pachateli a předchozí nenahlášení mají za následek třetí bod. Dítě bývá s pachatelem v častém nebo každodenním kontaktu a nenalézá možnost úniku. Delikvent naopak zjišťuje, že dítě je pro něj až moc lákavým a především dostupným objektem. Často končí sexuální zneužívání až s osamostatněním se dítěte, např. odchod na školu do jiného města a s tím spojené bydlení na internátě nebo na koleji. Spolu s dostupností a bezbranností pachatel ví, že v této fázi už je dítě natolik ovlivněné, že se bojí cokoliv prozradit. Předpokládá, že by bylo (a často také je) obviňováno z toho, že to není pravda, protože to neřeklo dříve. Jedinou možností přežití se ukazuje varianta přizpůsobení se. Sexuální objekt touží alespoň po nějaké moci a současně se snaží zpátky získat rodičovskou lásku, která byla narušena, a plní agresorovi požadavky. Za to se mu na oplátku dostává různých výhod či materiálních věcí, ale samo ventiluje sexuální zneužívání např. v podobě sociální patologie, automutilace (sebepoškozování), narušení reality a vnímání hodnot atd.⁶⁵

4. opožděné, konfliktní a nepřesvědčivé odhalení

Oběti sexuálního zneužívání mohou i celý život skrývat násilí, kterého se na nich někdo dopustil. Situace odhalení je složitá a v této fázi je potřeba zásadní změny, která by prozrazení vyvolala. Změna může být způsobena např. aktivitou institucí pečujících o děti, zjištěním třetí osoby nebo vznikem rodinného konfliktu - rozvod apod. Oběť dlouhodobějšího zneužívání mezitím vyrůstá do adolescentního věku (začátek sexuálního zneužívání je nejčastěji okolo osmého roku) a mechanismy, které uplatňovala ve fázi svedení a přizpůsobování se už nemusí být účinné. Agresor se dostává do situace, kdy se mu dítě vzdaluje a on se ho snaží více a více kontrolovat a trestat. Dítě ho naopak vzhledem k věku začíná vidět v jiném světle a přestává považovat jeho autoritu za

⁶⁵ Srov. kap. 7. Ženy se v budoucnosti staví do pozice opětovné oběti, muži naopak sami zneužívají.

nezpochybnitelnou. Dochází k prozrazení letitého násilí a oběť se dostává do situace, ve které jí nikdo nevěří právě z těch důvodů, že své trápení nezveřejnila na začátku a že má problémové dospívání. Ovšem v případě problémového dospívání se jedná především a pouze o užívání přizpůsobovacích mechanismů, které jsme již výše zmínili. Dítě je trestáno za to, že se konečně odhodlalo k odhalení.

5. odvolání výpovědi

Odvolání výpovědi nastává ve chvíli, kdy dítě zjišťuje, že nikdo nestojí na jeho straně a nikdo mu nevěří. Místo toho se opravdu stane to, čím ho pachatel strašil již v první fázi. Rodina se rozpadne, agresorovi hrozí vězení, matka spatřuje příčinu všeho špatného ve výpovědi oběti a oběť sama cítí vinu za to, že něco podobného způsobila. „Dítě znovu nese odpovědnost za zachování nebo rozbití rodiny. Opět pokračuje role obrácení, kdy „špatnou“ volbou je říci pravdu a „dobrou“ volbou je kapitulovat a v zájmu rodiny obnovit lež.“⁶⁶

Po dobu trvání sexuálního zneužívání řeší dítě několik vnitřních konfliktů. Pro přiblížení zde jmenujme pět vnitřních rozporů, jak je uvádí Dětské krizové centrum v Praze.⁶⁷

Konflikt	
Na straně jedné:	Na straně druhé:
Dítě má ke zneužívajícímu i pozitivní vztah	Dítě cítí neadekvátnost situace, nenávisť, odpor ke zneužívajícímu
Zneužívající přináší dítěti i pozitivní momenty	Dítě prožívá zneužívání jako nepříjemné

⁶⁶ SUMMIT, R. C. Syndrom dětského přizpůsobení pohlavnímu zneužití. In *Sborník Zneužití dětí (Výběr prací z americké literatury)*, s. 64.

⁶⁷ DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*, s. 49.

Zneuživatel dítě přesvědčuje, že tak činí z lásky k němu, pro jeho dobro, že se to dítěti líbí	Vlastní emoce dítěti říkají, že jde o něco nepříjemného
Dítě je zastrašováno, aby o zneužívání nehovořilo	Dítě cítí vnitřní puzení k prozrazení, chce se vymanit
Dítě chrání rodiče	Dítě se má nechat od rodičů ochraňovat

Mělo by být zřejmé, že pokud ponecháme syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání bez zásahu, posilujeme jak možnost viktimizace dítěte, tak možnost vzniku posttraumatické stresové poruchy (srov. kap. 8).

8 POSTTRAUMATICKÁ STRESOVÁ PORUCHA (Posttraumatic Stress Disorder - PTSD)

8.1 Charakteristika PTSD

V poslední teoretické kapitole si přiblížíme pojem posttraumatická stresová porucha. Jedná se o stav, který může po prožitém sexuálním zneužití či zneužívání nastat a který s sebou přináší změny v chování a prožívání. Nejprve si však jmenujme dvě definice. První stručné vymezení je převzato z internetového portálu wikipedia a zní:

„Posttraumatická stresová porucha vzniká jako reakce na traumatickou událost. Postižený opakovaně prožívá událost v myšlenkách, snech a fantaziích a vyhýbá se místům a situacím, ve kterých k události došlo.“⁶⁸

Druhé přiblížení František Koukolík a Jana Drtilová volně odcitujeme z knihy *Vzpouza deprivantů – nestvůry, nástroje, obrana*.⁶⁹ Tito autoři vystihují posttraumatickou stresovou poruchu jako psychický a fyzický stav vyskytující se u člověka, který prožil stresovou situaci, nebo byl jejím svědkem či s ní byl konfrontován. Situace pro něj představovala bezprostřední nebo potencionální ohrožení na životě, ohrožení tělesné integrity nebo pro něj představovala hrozbu vážného zranění. Ohrožení se ovšem nemuselo týkat pouze osoby, u které se později rozvinula posttraumatická stresová porucha, ale mohlo se týkat i druhého člověka. Během této situace pociťovala osoba strach, hrůza nebo pocit bezmocnosti.

⁶⁸ WIKIPEDIA : otevřená encyklopedie, *Posttraumatická stresová porucha* [online]. [cit.2009-05-10]. Dostupné na WWW:

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Posttraumatická%20stresová%20porucha>>.

⁶⁹ KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů – nestvůry, nástroje, obrana*, s. 213.

8.1.1 Příznaky PTSD

Podle knihy Vzpoura deprivantů zde předkládáme příznaky PTSD:

1. „Objevují se opakované, stresující vzpomínky na události, včetně vizualizace myšlenek a vjemů (vizualizace znamená, že se událost „zjevuje před očima“ postiženého, jenž ji „vidí“). U malých dětí se stav může projevit opakovanou hrou, v níž se objevuje téma nebo jednotlivé stránky traumatu
2. Opakované, stresující sny, v nichž se objevuje traumatizující událost. U malých dětí se mohou objevovat děsivé sny bez obsahu. Těmto snům se říká noční můra
3. Jednání a pocity, které vypadají, jako by se zraňující událost vracela, dospělí i děti mají pocit, že ji znovu prožívají, mají iluze i halucinace, které se zraňující událostí souvisejí, například se objevují při probouzení nebo po požití alkoholu. Malé děti se za tohoto stavu mohou chovat podobně, jako se chovaly v průběhu události
4. Setká-li se postižený jedinec se zevními nebo niternými podněty, které jsou připomenutím nebo symbolem zraňující události, prožije intenzivní stres

Postižení lidé se vyhýbají podnětům, které mají k zraňující události vztah, zároveň sdělují, že jsou otupělí, což před událostí nebylo. Tento stav se projevuje třemi nebo větším počtem příznaků:

- postižení lidé vyvíjejí úsilí, aby se vyhnuli myšlenkám, pocitům nebo rozmluvám, které mají k události vztah
- snaží se vyhnout činnostem, místům i lidem, kteří probouzejí na událost vzpomínky
- nejsou s to vyvolat do paměti důležité okolnosti svého duševního poranění
- výrazně klesá jejich zájem a účast na významnějších činnostech
- mají pocit odcizení nebo odloučení od druhých lidí
- mají zúžený rozsah citového života, nejsou s to mít pocit lásky

- mají pocit zkrácené budoucnosti, neočekávají, že by něčeho dosáhli v zaměstnání, neuvažují o manželství a dětech, nepředpokládají, že by se dožili průměrného věku

Dvěma nebo větším počtem následujících příznaků se projevuje trvalý stav nabuzení, který před zraňující událostí nebyl:

- pacienti špatně usínají, spánek je přerušovaný
- jsou podráždění, snadno vybuchnou
- špatně se soustředí
- mají pocit nadměrné bdělosti
- objevují se přehnané odpovědi na nepatrný podnět

O posttraumatické stresové poruše se uvažuje, trvají-li první čtyři klíčové příznaky déle než čtyři týdny, jsou příčinou klinicky významných obtíží, nebo poškozují v zaměstnání, v sociálních vztazích nebo jiných důležitých funkčních oblastech. Jestliže tato porucha trvá méně než tři měsíce, označuje se jako akutní, trvá-li déle, označuje se jako chronická. Porucha se může objevit i s odstupem šesti a více měsíců od události.⁷⁰

Marie Vágnerová v knize *Psychopatologie pro pomáhající profese* uvádí, že „závažnost důsledků sexuálního zneužívání je vyšší:

- čím je věk dítěte nižší
- čím déle zneužívání trvá
- čím abnormálnější reakce zneužívání vyvolává (vzhledem k věku)
- čím je dítě na násilníkovi více závislé
- čím menší podporu nade dítě u ostatních členů rodiny⁷¹

Tým Dětského krizové centra v Praze k tomu ve svém výroční zprávě dodává, že následky jsou tím větší:

⁷⁰ KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů – nestvůry, nástroje, obrana*, s. 214.

⁷¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 345.

- čím větší byl počet ataků
- čím závažnější forma zneužití byla uplatněná
- čím intenzivnější bylo užití násilí a zastrašování⁷²

8.1.2 Psychické následky chlapců a dívek

Následky z dlouhodobého hlediska se liší u chlapců a u dívek. Dětské krizové centrum v Praze sestavilo přehled rozdílů u jednotlivého pohlaví, s tím, že dívky trauma převádějí do svého vnitřního světa (internalizují) a chlapci naopak promítají trauma do vnějšího světa, do svého chování (externalizují).

Následky u dívek	Následky u chlapců
Poruchy nálad, úzkostnost, depresivita, agrese vůči sobě, suicidální pokusy	Poruchy chování, agrese vůči druhým
Poruchy příjmu potravy, potíže s vyměšováním, enkopréza (neschopnost udržet stolicí)	Potíže s vyměšováním, enkopréza (neschopnost udržet stolicí)
Narušení vlastní hodnoty, sebepojetí	Znejistění v mužské roli, znejistění v sexuální orientaci
Stahování se od lidí, izolování se	Negativní postoj k druhým, usiluje o moc
Identifikace s rolí oběti, i v dalším životě (oběti domácího násilí), submisivní chování	Identifikace s rolí zneužívatele (zneužívání zneužívají), direktivní chování
Prostituce, promiskuita, uzavírají více manželství	Prostituce homosexuální ⁷³

⁷² DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*, s. 45.

8.2 Posttraumatický proces

Eva Malá uvádí, že posttraumatický proces se skládá ze čtyř oblastí: traumatická sexualizace, zrada, bezmocnost a stigmatizace.⁷⁴

1. **Traumatickou sexualitu** charakterizuje jako přesun sexuálních pocitů a postojů dítěte do toho stádia, které je vývojově nepřiměřené věku. Dítě může dospět do stádia, kdy zjistí, že pomocí svého sexuálně zaměřeného chování může s lidmi manipulovat. Ve starším věku ztrácí sexuální identitu a ve své sexualitě se neorientují. To může vést až k promiskuitě a prostituci, jak je uvedeno v předchozí tabulce.
2. **Zrada** lze nalézt u dětí, jež se staly oběťmi někoho, na kom byly závislé, např. problematika incestu. V dospělosti pak mohou odlišně chápat normy a negativně ovládat své blízké nebo naopak mohou nechat se sebou manipulovat.
3. Dítě stojí oproti dospělému v **bezmocném postavení**, ze kterého se lze těžko vymanit. Další pocit bezmoci může nastat ve chvíli, kdy se dítě svěří a jeho výpověď je zpochybňována. Což může vést k následnému odvolání výpovědi, jak jsme již uvedli v kapitole Syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužívání. V pozdějším věku se u jedince často vyskytují fobie, deprese, poruchy spánku, poruchy příjmu potravy, problémy ve škole nebo na pracovišti, dissociativní poruchy atd. Vaníčková disociaci definuje „částečnou nebo úplnou ztrátu normální integrace mezi vzpomínkami na minulost, vědomím vlastní identity, aktuálními pocity a kontrolou tělesných pohybů. Dojde k rozpadu funkcí, které jsou normálně integrovány: vědomí, paměť, identita nebo vnímání okolí.“⁷⁵
4. Poslední bod posttraumatického procesu vymezuje Malá jako **stigmatizaci**. Vinou sexuálního zneužívání prožívá dítě jiné pocity, než jeho vrstevníci. Cítí se odlišně, špatně a stydí se. Jeho prožívání může

⁷³ DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*, s. 58.

⁷⁴ MALÁ, E. et al. *Sexuálně zneužívané děti*, s. 50 – 51.

⁷⁵ VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální násilí na dětech*, s. 78.

umocnit nebo naopak zmírnit postoj rodiny a ostatních lidí v jeho okolí. Pokud jsou negativní pocity umocňovány, mohou vyústit v izolaci, abúzus alkoholu, drog, v asociální chování, sebevražedné pokusy či autoagresi.

V poslední kapitole jsme se pokusili ukázat, jak vážné a dalekosáhlé mohou být důsledky sexuálního zneužívání. Nehovoříme pouze o letitém zneužívání, ale i jednorázový atak může způsobit změny v psychice člověka. Pro bližší představu přikládáme v praktické části kasuistiku zaměřenou na posttraumatickou stresovou poruchu.

9 PRAKTICKÁ ČÁST

Pro lepší orientaci v problematice sexuálního zneužívání a následného posttraumatického stresového syndromu zde uvedeme dvě kasuistiky. Podklady pro zpracování obou případů poskytlo Dětské krizové centrum v Praze. Kasuistiky jsou zveřejněny v souladu se Zákonem č. 101/2000 Sv., o ochraně osobních údajů.

Kasuistika č. 1 - Opakované intrafamiliární sexuální zneužívání

Dívka, 8 let, oběť sexuálního zneužívání. Dívčin psychický vývoj je pomalejší, nicméně bez zjevných obtíží. Byla jí diagnostikována hyperaktivita spojená s poruchou pozornosti (dříve označováno pojmem lehká mozková dysfunkce). Rodiče zvažují nástup do zvláštní školy, protože dceři byl nyní navíc doporučen roční odklad školní docházky.

Klientka žije spolu se dvěma staršími sestrami v kompletní rodině s oběma biologickými rodiči. Matka je počtvrté těhotná. V rodině dochází k přísným trestům, klientka se projevuje jako subdeprivovaná se silným citovým poutem k matce.

Po návštěvě pediatra, kdy si při vyšetření odmítla sundat spodní prádla, bylo rodičům doporučena spolupráce s OSPOD a absolvování psychologického vyšetření pro susp. sexuálního zneužívání. Později se dívka spolu s nejstarší sestrou svěřily matce, že při pobytech u prarodičů docházelo k fyzickému kontaktu mezi nimi a materálním dědečkem. Klientka uvedla kontaktní penetrační formu sexuálního zneužívání, nejstarší dívka kontaktní nepenetrační formu a obě se shodly na bezdotykové formě sexuálního zneužívání v podobě nucení spaní bez spodního prádla (nejstarší dívka byla nucena spát s dědečkem na jedné posteli) a koupání se v bazénu bez plavek, přičemž prarodič byl taktéž nahý. Prostřední dcera zřejmě nebyla dědečkem atakována, což potvrzuje i psychologické vyšetření.

Rodinné prostředí se v průběhu vyšetřování rapidně zhoršilo, což vyústilo v manželovo uvažování nad rozvodem. Rodiče dcerám důvěřují a snaží se o spravedlivý trest pro pachatele. Matka si dokonce sama vzpomněla na sexuálně laděný zážitek se svým otcem. Celé příbuzenstvo je obviňuje z narušení rodiny a křivé výpovědi. Oni sami cítí pocit viny za to, že nedokázali sexuálnímu zneužívání zabránit. Materální babička se od nich odvrací a dědeček je propuštěn na svobodu. Vyšetřovatelé uzavírají případ jako nevěrohodný.

Babička uvádí, že její manžel měl problémy s alkoholem.

Závěr

V závěru se pokusíme nalézt společné body spojující praxi a teorii. Pokud budeme postupovat od obecnějších věcí, první společné nacházíme u pohlaví oběti – častějšími sexuálními objekty jsou dívky. Druhé statistiky potvrzující je věk dítěte pro začátek sexuálního zneužívání, tj. věk mezi koncem mateřské školy a nástupem do školy základní. Třetí shodu nalézáme u typu sexuálního zneužívání- častěji se jedná o intrafamiální, tzn. zneužívání příbuznou osobou, v našem případě dědečkem z matčiny strany. Přestože se jedná o pachatele příbuzného, tudíž dítě nevyhledávalo kontakt s cizími lidmi, i zde nalézáme nevhodné rodinné prostředí. Přísné tresty a neuspokojená citová oblast mohou vést k rozdílnému vnímání a interpretování si sexuálního kontaktu. Dalším bodem je psychická diagnostika dívky. Uvedli jsme, že děti s handicapem mohou být snadněji považovány za nevěrohodné, jak potvrzuje i tato kasuistika. V policejním závěru výpovědi dívky bylo uvedeno, že přeskakuje od jednoho tématu ke druhému, avšak je nutné si uvědomit, že hyperaktivita spojená s poruchou pozornosti je charakteristická právě neschopností udržet pozornost u jedné věci, či tématu. Toto ovšem neznamená, že výpověď dívky je nepravdivá. V neposlední řadě je nutné poukázat na abúzus alkoholu na straně pachatele a riziko sekundární viktimizace vyplývající z opakovaných výslechů.

Na druhou stranu důvěra rodičů ve výpověď dívek je kladným činitelem celého případu.

Kasuistika č. 2 - Jednorázové extrafamiliární sexuální zneužití a posttraumatická stresová porucha

Dívka, 14 let, oběť jednorázového sexuálního zneužívání. Klientka s odstupem času vykazuje známky posttraumatické stresové poruchy.

Dívka žije s babičkou a dědečkem z matčiny strany, kterým byla svěřena do péče. Momentálně v bytě přebývá i její teta a strýc s partnerkou. Otec o ní nejeví zájem, matka se odstěhovala s novým manželem do jiného bytu. Nevlastní otec a klientka mají časté neshody, mnohdy provázené i fyzickým napadením. S prarodiči vychází dobře, zejména s babičkou a tetou má dobrý důvěrný vztah.

Klientka byla napadena v parku cestou domů neznámým pachatelem, který se jí pokusil znásilnit, avšak k sexuálnímu styku nedošlo. Po příchodu domů se klientka svěřila babičce, která zavolala policii. Agresora nebyl dopaden, přestože atakoval více dívek.

Nejprve lze u klientky pozorovat jeden z obranných mechanismů – tzv. vytěsnění, při kterém jsou negativní zážitky přesunuty z vědomí do nevědomí. Posléze se dívce událost vrací v podobě vzpomínek, zejména před spaním, taktéž v podobě snů, přepadení se jí asociuje s různými předměty (např. nůž, který držel pachatel v ruce), dívka se záměrně vyhýbá určitým místům (cesta lemovaná keři), bojí se pobývat venku za tmy a pociťuje zvýšenou lekavost s prudkou reakcí. Zhruba po půl roce se u klientky objevil strach z potencionálního ohrožení při vcházení do domu. Zvoní proto na babičku a čeká dole, než ji přijde naproti. Celkově však nejsou patrné větší těžkosti vzhledem k prožitému přepadení.

Závěr

U klientky jsou patrné známky posttraumatické stresové poruchy, např. noční můry, vizualizace události, podrážděnost atd. (srov. kap. 8). Dívka se účastnila skupinové terapie, ale je sama schopna se s následky efektivně vyrovnávat. Oporou je jí babička a teta. Velmi problematický se jeví vztah s matkou, se kterou

udržují jen občasný kontakt. Dívka touží po matčině přítomnosti a zájmu, přála by si mít jiné rodiče.

ZÁVĚR

S pomocí kasuistik jsem se snažila ukázat, že problematika sexuálního zneužívání dětí existuje a že se bohužel často nachází v místech, na kterých bychom ji očekávali nejméně, tzn. v rodině. Děti sexuálně zneužitých je mnoho. Krizová centra se shodují na tom, že zveřejněných případů je jen zlomek a že spousta ublížených dětí své tajemství nikdy neprozradí. Jak jsme zmínili ve druhé kapitole, představa společnosti je stále dosti nepřesná. Díky výčtu mylných názorů, které sestavilo a publikovalo Dětské krizové centrum v Praze a jež považuji za nejvýstižnější shrnutí, si i my můžeme položit otázku, zda se některých z uvedených bodů netýká i naše povědomí? Po napsání této práce musím přiznat, že jsem se nejvíce zmýlila v názoru, že zneužívané bývají ve většině případů dívky a taktéž jsem si vždy myslela, že jsou to dívky spadající do období začátku puberty, čili kolem jedenácti let věku. Díky praxím v krizových centrech v Praze a v Českých Budějovicích, které jsem absolvovala, a literatuře, kterou jsem prostudovala, jsem zjistila, že i mé ponětí bylo vágní.

Svou bakalářskou prací jsem se tedy snažila v obecnější rovině přiblížit problematiku sexuálního zneužívání, zejména se zaměřením na osobu dítěte, a to nejen v době, kdy bylo zneužívané, ale taktéž s výhledem do budoucnosti, charakterizovaným jako posttraumatický stresový syndrom. Abych ukázala, že zneužívání není krátkodobý proces, ale že je to zážitek ve větší či menší míře ovlivňující celý život, připojila jsem ke své práci kasuistiku mapující posttraumatický stresový syndrom. Bohužel musím konstatovat, že kasuistik, týkajících se sexuálního zneužívání dětí, je mnoho a jejich počty nemají sestupnou tendenci.

Ráda bych, aby tato práce sloužila pro rychlé zorientování se a pro včasné rozpoznání či alespoň zvažování nad tím, zda dítě, o které se staráme či které vidáme, jež vykazuje změny ve svém chování, není obětí tohoto závažného deliktu. Pravdou je, že mylná přesvědčení, o kterých jsem již mluvila, jsou názory předávané z generace na generaci, a je tedy více než důležité zaměřit se na změnu smýšlení a prevenci.

Seznam použité literatury

ALEXA, J. *Žil jsem jako pedofil*, Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-675-6.

DARDENNEOVÁ, S. *Bylo mi dvanáct, sedla jsem na kolo a jela do školy...* Praha : Ikar, 2005. ISBN 80-249-0553-1.

DUNOVSKÝ, J. et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

DUŠKOVÁ, Z. et al. *Obraz problematiky týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte v letech 1992 – 2003*. Praha : Dětské krizové centrum, 2004. ISBN neuvedeno.

HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-64-4.

KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Vzpouora deprivantů*. 1. přeprac. vyd. Praha : Galén, 2006, 2008. ISBN 978-80-7262-410-2.

MALÁ, E. et al. *Sexuálně zneužívané děti*. Praha : Psychiatrické centrum, 1995. ISBN 80-85-121-99-9.

MUFSONOVÁ, S.; KRANZOVÁ, R. *O týrání a zneužívání*. Praha : NLN Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-194-8.

PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 2. rozšíř. vyd. Praha : G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.

Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí. Sborník z konference East-West, Praha 1996. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1997. ISBN 80-85529-31-9.

SUMMIT, R. C. Syndrom dětského přizpůsobení se pohlavnímu zneužívání. In *Sborník Zneužití dětí (Výběr prací z americké literatury)*. Praha : Pedagogicko-psychologická poradna, 1992. s. 56 – 66. ISBN neuvedeno.

TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. Praha : TRIZONIA, 1996. ISBN 80-85573-72-5.

THOMAS, G. *Zotročení*. Ostrava : OLDAG, 1998. ISBN 80-85954-46-X.

VANÍČKOVÁ, E. et al. *Násilí v rodině*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995. ISBN 80-85529-17-3.

VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální násilí na dětech*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.

VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální zneužívání dětí I.díl*. Praha : Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-479-9.

VANÍČKOVÁ, E. et al. *Sexuální zneužívání dětí II.díl*. Praha : Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-878-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 2. vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-496-6.

WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0929-5.

WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. Praha : Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-795-8.

WEISS, P.; ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR – situace a trendy*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X.

WIRTZ, U. *Vražda duše*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-975-5.

Jiné zdroje

DĚTSKÁ PRÁVA.CZ, *Úmluva o právech dítěte* [online]. [cit.2009-03-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.detskaprava.cz/soubory/umluva.pdf>>.

JÍLKOVÁ, M. *Rozhovory Michaely Jílkové* [online]. [cit.2009-04-20]. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/povolme-animovane-detske-porno-rika-sexuolog-weiss-fhs-/domaci.asp?c=A071009_115203_domaci_nad>.

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Münchhausenův syndrom by proxy* [online]. [cit.2009-04-09]. Dostupné na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/m-nchhausenuv-syndrom-by-proxy>>.

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Primární viktimizace* [online]. [cit.2009-04-29]. Dostupné na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/primarni-viktimizace>>.

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Sekundární viktimizace* [online]. [cit.2009-04-29]. Dostupné na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/sekundarni-viktimizace>>.

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV, *Terciární viktimizace* [online]. [cit.2009-04-29]. Dostupné na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/terciarni-viktimizace>>.

SPRAVEDLNOST DĚTEM, *Definice týrání* [online]. [cit.2009-04-13]. Dostupné na WWW: <http://www.iustin.cz/Ruzne/DEF_TYR.asp>.

WHO – WORLD HEALTH ORGANISATION, *Definition of Health* [online]. [cit.2009-03-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.who.int/about/definition/en/print.html>>.

WHO - WORLD HEALTH ORGANISATION, *Paedophilia* [online]. [cit.2009-05-01]. Dostupné na WWW: <<http://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online/>>.

WIKIPEDIA : otevřená encyklopedie, *Efebofilie* [online]. [cit.2009-05-02]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Efebofilie>>.

WIKIPEDIA : otevřená encyklopedie, *Hebefilie* [online]. [cit.2009-05-02]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Hebefilie>>.

WIKIPEDIA : otevřená encyklopedie, *Posttraumatická stresová porucha* [online]. [cit.2009-05-10]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Posttraumatick%C3%A1_stresov%C3%A1_porucha>.

WIKIPEDIA : otevřená encyklopedie, *Viktimologie* [online]. [cit.2009-04-20]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Viktimologie>>.

WORLD ASSOCIATION FOR SEXUAL HEALTH, *Declaration of Sexual Rights* [online]. [cit.2009-04-18]. Dostupné na WWW: <http://www.worldsexualhealth.org/about_sexualrights.asp>.

Zákony

Zákon č. 101/2000 Sb., *o ochraně osobních údajů*, ve znění pozdějších předpisů.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších změn a doplňků.

Úmluva o právech dítěte.

Listina základních práv a svobod.

Seznam zkratk

Syndrom CAN – Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

CSA – Sexuální zneužívání dětí

PTSD – Posttraumatická stresová porucha

OSN – Organizace spojených národů

UNICEF – Dětský fond Organizace spojených národů

OSPOD – Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Seznam příloh

Příloha I – Rozhovor s Petrem Weissem

Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/povolme-animovane-detske-pornorika-sexuolog-weiss-fhs-/domaci.asp?c=A071009_115203_domaci_nad>.

Příloha II – Příznaky sexuálního zneužívání dělené dle věku dítěte

PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*, s. 65. Praha : G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8.

Příloha I - Rozhovor s Petrem Weissem

Povolme animované dětské porno, říká sexuolog Weiss

Michaela Jílková zpovídá sexuologa profesora Petra Weisse. Parlament schválil trestnost držení dětské pornografie. Proč se Weiss obává, že se zvýší počet sexuálních útoků na děti? Lze podle něj zabránit pedofilům, aby pracovali s dětmi?

Pane profesore, proč vy sexuologové hájíte existenci dětské pornografie? Uvědomujete si, že k tomu, aby vznikla, musí být sexuálně zneužito dítě, které je tímto zážitkem psychicky zmrzačeno na celý život?

Já existenci dětské pornografie nehájím právě proto, že její výroba předpokládá zneužití dítěte.

A to je pro mě novinka. Vždyť jste byl proti tomu, aby prohlížení dětské pornografie bylo trestné.

Jsem proti dětské pornografii, ale tvrdím, že její existence může snižovat počet zneužitých dětí. Protože díky ní si může pedofil naplnit své deviantní potřeby na úrovni masturbačních fantazií. Nicméně platí, že zájem dítěte musí být přednější.

Tvrdil jste, že ze zkušeností z 60. let z Dánska víte, že když tolerovali dětskou pornografii, tak se dramaticky snížil počet sexuálních zneužití dětí. U nás teď začne být držení dětské pornografie trestné. Očekáváte tedy, že stoupne počet zneužitých dětí?

Já to nevylučuji. Existují výzkumy z Dánska, které to jednoznačně potvrzují. Mnoho pedofilů, kteří udrželi pomocí pornografie svoje potřeby na fantazijní úrovni, půjde a zneužije nějaké dítě.

Ale podle vás jen jeden z deseti pachatelů, který zneužije dítě, je pedofil. Jakou diagnózu má těch zbylých devět?

Žádnou. Jsou defektní – ne sexuálně, ale osobnostně, sociálně. Jsou to osobnosti

nezdrženlivé, agresivní, egocentrické, které dítě využijí jako snadněji dostupný sexuální objekt. Je pro ně náhražkou za dospělou ženu, kterou by jinak preferovali, ale není v tu chvíli dostupná. A dítě se nedokáže bránit.

Často dochází k tomuto zneužívání ze strany příbuzných – otců, otčímů, strýců. Dá se takový člověk nějak dopředu poznat?

Nikdo to nemá napsané na obličeji. Víme, že až jedna třetina sexuálního zneužití dívek je spáchána blízkým příbuzným, většinou otcem. U chlapců je to jedna desetina. A víme, že ti tátové, kteří zneužívají dceru, nikdy nejsou praví pedofilové. Incestní zneužití není případem sexuální patologie, ale patologie rodinných vztahů. Matka většinou o tom zneužívání ví buď přímo, nebo alespoň to tuší, a stejně nic nedělá.

A jak si vysvětlujete, že nezasáhne?

Rodinná konstelace v incestních rodinách je prostě taková, že umožňuje dokonce dlouholeté zneužívání. Nebo zneužívání následné, kdy je postupně zneužívána každá dcera. Často se stává, že teprve tehdy, až když je zneužívána ta nejmladší, rozhodne se ta nejstarší otce udat. Protože chce mladší sestru uchránit od celého toho trápení, které v jejím věku musela sama absolvovat.

Ale proč mlčí matky?

Výzkumy ukazují, že předně byly často obětmi sexuálního zneužití ve svém dětství. Za druhé se ukazuje, že se v těchto rodinách mlčí o sexu. Kde je sex tabuizován, tam je častější sexuální zneužívání. A za třetí ty matky často samy dceru partnerovi nabídnou, ať už vědomě nebo podvědomě, jako náhražku za sebe. Aby si partnera udržely doma, aby neopustil rodinu, aby dál investoval do nich a do jejich dětí.

A kde mají zneužívané děti hledat pomoc, když ji v rodině nenacházejí?

Oběti incestního zneužívání jsou na tom úplně nejhůř ze všech. V dětství je zneužito 9 % dívek a třetina z nich incestně. Takže 3 % žen jsou v situaci, v níž neexistuje pozitivní řešení. Jen si to představte – například dívka žijící na vesnici

oznámí, co jí dělá táta.

Co nastane? Buď ji odeberou do dětského domova, aby ji odstranili z dosahu a ona je ta potrestaná, nebo tátu zavřou a celá vesnice si na ni ukazuje – to je ta, co dostala otce do vězení, bůhví, jak ho sváděla, je to pěkná potvora. Anebo se rozvedou rodiče. A opět ona si celý život ponese vinu za rozvod rodičů, protože ho způsobila.

Proto se ve vyspělých zemích snaží o mimosoudní řešení incestního zneužívání dětí. Rodina spíš než k soudu jde do rodinné terapie. A terapeuti se snaží vztahy v rodině obnovit a napravit.

Terapeuti mohou zabránit tomu, aby to otec či otčím opakovali?

Když se incestní zneužívání provalí, je oznámeno, začne se vyšetřovat, začne se o tom mluvit, tak je podstatně menší pravděpodobnost, že se bude opakovat.

To víte jistě?

Jo, jo. Statistiky i výzkumy tomu nasvědčují. Někdy skutečně stačí o tom začít mluvit. Víte, ale velmi často se stane, že dívenka to mámě řekne. A ta jí odpoví – nevymýšlej si, to je hloupost, táta by nikdy neudělal něco takového, to sis vymyslela. A nevěnuje tomu pozornost. A to je pro dítě nejhorší, že nejbližší člověk mu nevěří.

A tyto matky se rekrutují jenom ze sociálně slabších rodin, nebo je to napříč všemi vrstvami?

Většina odhalených pachatelů je z nižších socioekonomických vrstev. Ale může to pouze znamenat, že pachatelé z bohatších nebo vzdělanějších vrstev jsou schopni lépe ty stopy zakrýt nebo utajit. Domnívám se, že incest se vyskytuje skutečně napříč společností.

Neexistuje přece jen něco, podle čeho by se dali potenciální pachatelé dopředu poznat?

Ne, žádný univerzální recept na detekci pedofila nebo člověka, který zneužije dítě,

i když není pedofilní, neznám. Nicméně je fakt, že pravý pedofil se vyznačuje některými vlastnostmi. Žije v jistém slova smyslu v dětském světě. Má schopnost vcítit se do dítěte, mít jeho zájmy, rozumět dětským potřebám a být akceptován dětmi jako starší kamarád.

Proto jsou pedofilové těmi nejlepšími učiteli, vychovateli, skautskými vedoucími, spisovateli dětských knih. Nicméně to neznamená, že každý učitel, vychovatel bude pedofil. To nelze takhle říci.

Prohlásil jste, že držení dětské pornografie neohrožuje společensky chráněné zájmy. Podle vás si tedy doma může každý dělat, co chce? Prohlížet i dětskou pornografii, byť sebezruďnější?

Kdyby výroba pornografie nepředpokládala zneužití dítěte, tak ano. Řešení bych viděl v jiném způsobu výroby pornografie, která není přípustná z esteticko-morálních důvodů. To není jenom dětská pornografie. Na stejnou úroveň bych zařadil i sadomasochistickou pornografii. Nevidím zase tak velký rozdíl v tom, jestli je ponižována žena, nebo zneužíváno dítě. Obojí je pro mě naprosto nepřijatelné.

Ale pokud by šlo vyrobit takovouto pornografii bez reálného zneužití nebo ponižení, tak bych to přivítal. Protože devianti by naplnili své potřeby na úrovni masturbačních fantazií.

Máte na mysli pornografii vyrobenou třeba počítačovou grafikou.

Ano, takový Jurský park pro pedofily nebo pro sadisty.

Dětská pornografie – to nejsou jenom fotografie nahých chlapců. Jsou v ní znásilňována i dvouměsíční nemluvňata. Děti jsou v ní bity a mučeny od narození. Jak můžete mít pro něco takového pochopení?

Podívejte, existují pedofilní sadisté. K svému sexuálnímu vzrušení a uspokojení potřebují mučení, vraždění, znehybňování dětí. Tito lidé se tak narodili. Nevybrali si svoji deviaci dobrovolně. A není na nás, abychom je odsuzovali. Naopak. Pokud je takový člověk schopen celoživotně udržet své potřeby na fantazijní úrovni a nikdy je nerealizuje, tak si vlastně zaslouží naši úctu.

Kolik z nás by vydrželo celoživotně bez sexuálního styku! A představte si, že tento člověk má zakázáno zákonem – a to oprávněně – aby realizoval své sexuální potřeby.

Může prohlížení dětské pornografie probudit u někoho sexuální zájem o děti, aniž ho to předtím napadlo?

Nemohu vyloučit, že se to může stát. Existují případy, kdy právě na základě pornografie člověk poznává, co ho vzrušuje. Měl jsem případ sadistického vraha, který si přečetl de Sadeho knihu Justina a zjistil, že ho vzrušuje představa svázané a znehybnělé ženy. A skutečně to skončilo vraždou 23leté dívky tímto pachatelem, který je dodnes ve vězení.

Jak se vlastně pedofilie léčí?

Lze ji léčit, ale nelze ji vyléčit. Člověk se rodí pedofilem a umírá jako pedofil. V rámci léčby se je snažíme „přeučit“ na sex s dospělou ženou. A pokud to nejde, tak je umíme léky celoživotně tlumit. Nebo na požádání pacienta provedeme kastraci.

Co když nechce být sexuálně utlumen, natož kastrován? A ani se nedokáže adaptovat na dospělého sexuálního partnera?

Pak je zde možnost celoživotního uspokojování na úrovni masturbace.

A kde máte jistotu, že se na takové úrovni udrží, že nevyjde do ulic a neznásilní dítě?

Jistotu nemáte samozřejmě nikdy. Ale konečně se nám sexuologům po dlouhém boji podařilo prosadit zřízení detenčního ústavu. Do něj budou umístěni právě lidé, kteří odmítají léčbu a jsou trvale nebezpeční pro společnost.

Pražský kriminalista, který se zabývá mravnostními delikty, řekl: „Setkávám se s případy, kdy pacient dochází na léčení a cestou zneužívá další děti.“

Překvapuje vás to?

Jistě to nelze vyloučit. Víme, že u českého modelu ochranné sexuologické léčby

je recidivita po dvaceti letech léčby 17 procent. Bez léčby je recidivita do jednoho roku 80 procent.

Jak se kontroluje chování sexuálního devianta po skončení léčby?

Na základě posouzení ambulantního sexuologa, který ho má v péči, je eventuálně navrženo ukončení léčby a ten člověk je pak bez jakékoli kontroly. Nicméně to posouzení není úplně spolehlivé.

Vím o mnoha případech, kdy lékař ukončil léčbu předčasně. Nebo pacient s lékařem nespolupracoval, a tak to lékař oznámil soudu s tím, že ambulantní léčba už nemá žádný smysl a navrhuje její ukončení. Což nepovažuji za správné. Lékař by měl spíše soudu navrhnout přeměnu ambulantní léčby zpátky na ústavní.

Názor velké části veřejnosti je, že pokud se u někoho objeví pedofilie, měl by být zcela izolován od společnosti. Není to nakonec nejjistější?

Jako myslíte do smrti zavřen někde v kobce? Já bych nebyl pro. Víte – já mám dvě děti, dva chlapce. Samozřejmě bych byl stejně jako každý jiný táta nešťastný, kdyby byli zneužiti. Ale ještě nešťastnější bych byl, kdyby moji chlapci zneužili dítě. A to, že i moji chlapci mohou zneužít někdy nějaké dítě, to přece nemohu vyloučit. Deviace nechodí po horách. Deviace chodí po lidech.

Pokud se pedofil už dopustí trestného činu, jste pro, aby byl zavřený ve vězení? Nebo byste mu, jak to dělají advokáti, navrhoval jen léčbu?

Sto procentně vězení. Protože pokud nedostanou trest nebo mají trest pouze podmíněný, nevytvoří se u nich dostatečné zábrany v tom chování.

Není česká justice příliš vstřícná k těmto deviantům? Třeba odsouzený vedoucí Junáku, homosexuální pedofil Stejskal, zneužil devět chlapců. Nejdřív dostal pětiletou podmínku a teď to odvolací soud opravil na dva roky vězení.

Já se domnívám, že české trestní právo je příliš benevolentní, a netýká se to vůbec jenom zneužitých dětí. Pokud člověk může dostat za majetkový trestný čin více než za vraždu, tak je to pozůstatek socialistického zákonodárství a myšlení.

Konkrétně v případě sexuálních trestných činů je skoro nakonec jedno, jestli někdo znásilní jednou, nebo desetkrát. Protože trest dostane velmi podobný. To není správné. Za každé jednotlivé znásilnění by měl dostat zvlášť vyměřený trest a součet trestů by pak měl být dostatečně dlouhý.

Je to podle vás problém soudců, nebo zákonů? Jste i soudní znalec, tak jistě máte přehled.

Dle svých zkušeností soudci soudí zvláště sexuální trestné činy velmi rozdílně. Zažil jsem, že za stejné chování nebo ještě mírnější než u Stejskala dostal jeden pachatel osm let. A tady vidíme, že to může být jenom podmínka.

Za výrobu a distribuci dětské pornografie se trest zvyšuje na osm let. Je to dostatečné?

Já bych dal i víc. Hlavně za výrobu bych dal ještě vyšší trest.

Jak rodiče nebo učitelé poznají, že se dítě stalo obětí sexuálního zneužití?

Víme, že děti, které jsou sexuálně zneužívány, najednou změní chování. Třeba předtím živé dítě je najednou zaražené, do sebe stažené. Nebo dítě, které bylo naprosto normální, je najednou naopak agresivní. Je předčasně sexualizováno a začne sexuálně obtěžovat spolužáky. Nebo v řeči začne používat neadekvátní sexuální výrazy.

A jak mají rodiče poučit dítě, aby se nestalo obětí pedofilního pachatele?

Musí upozornit děti – už od věku tří čtyř let – aby byly připraveny, že existují lidé, kteří se jim mohou pokusit ublížit. Zásadní je, aby dítě od útlého věku vědělo – na moje tělo nemá právo sahat nikdo, pokud si to sám nebudu přát, a vždy mohu říci ne a je to moje právo.

No dobře, ale co když to po dětech bude chtít třeba učitel, kterého se bojí?

Děti musí vědět, že ani rodič, ani učitel na to nemá právo.

Pane profesore, je nějaký způsob, jak nastavit síť, které by zabránilo pedofilům proniknout do profesí, kde se setkávají s dětmi?

Žel bohu o takovém síti nevím. Nevidím jako realistické, aby všichni, kteří chtějí pracovat s dětmi, absolvovali sexuologické vyšetření. To by muselo být sexuologů stokrát víc, a stejně by to nestačilo. Stejně by to nebylo stoprocentní. I tak by proklouzli jedinci, kteří jsou k tomu disponováni.

Kdybych si byl vědom čehokoliv, co by pedofily dopředu spolehlivě odhalilo, tak bych byl už dávno nositelem Nobelovy ceny. Ale jak vidíte, nejsem.

Příloha II - Příznaky sexuálního zneužívání dělené dle věku dítěte

1. POD 5 LET:

- Vysoká pravděpodobnost: poranění pohlavních orgánů
pohlavní nemoc
napodobování sex. aktivit
záchvatovitá masturbační aktivita
sexuální kresby
hry se sexuální tematikou
- Středně vysoká pravděpodobnost: výrazná obava z konkrétních lidí
noční můry
obava ze specifických situací, např.
koupání, přebalování, ukládání do postele
- Nižší pravděpodobnost: regrese v chování
agresivní, nepřátelské chování
psychosomatické nemoci
HIV infekce

2. 5 AŽ 12 LET:

- Vysoká pravděpodobnost: těhotenství/potrat
poranění pohlavních orgánů
pohlavní nemoc
vyprávění sexuálních příběhů
nápadné odhalování se
nápadná masturbační aktivita
sebevražedné pokusy
útěky z domova
sexuální napadání okolí

- Středně vysoká pravděpodobnost:
 - chronické infekce pohlavních a močových orgánů
 - žhářství, záškoláctví
 - nutkavé mytí
 - pomočování
 - anální inkontinence/ enkopréza (ztráta kontroly vylučování stolice)
 - mentální anorexie
 - noční můry
 - peníze a dárky neznámého původu
- Nižší pravděpodobnost:
 - bolest břicha a hlavy
 - regrese v chování
 - problémy se vztahy s vrstevníky
 - HIV infekce

3. 12 AŽ 16 LET:

- Vysoká pravděpodobnost:
 - poranění pohlavních orgánů
 - sebepoškozování prsou a pohlavních orgánů
 - těhotenství pod 14 let
 - pohlavní nemoc pod 14 let
 - prostituce
 - sexuální napadání okolí
- Středně vysoká pravděpodobnost:
 - časté vyprávění příběhů se sexuální tematikou
 - pohlavní nemoci nad 14 let
 - těhotenství nad 14 let
 - zneužívání drog a alkoholu

- Nižší pravděpodobnost:
 - sebevražedné pokusy
 - sebepoškozování
 - záškoláctví, útěky z domova
 - nutkavé mytí
 - hysterické chování
 - deprese
 - mentální anorexie
 - vztahové problémy s vrstevníky
 - vyhýbání se školní docházce
 - delikvence
 - psychosomatické nemoci

Abstrakt

HROBAŘOVÁ, P. *Sexuální zneužívání dětí*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce T. Veber.

Klíčová slova: syndrom CAN, syndrom CSA, právní vymezení sexuálního zneužívání, formy sexuálního zneužívání, prevence, viktimologie, pachatel, dítě, příznaky, syndrom přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání, posttraumatická stresová porucha

Práce se zabývá problematikou sexuálního zneužívání dětí. Teoretická část je zaměřena na objasnění základních pojmů souvisejících se sexuálním zneužíváním, právní vymezení této problematiky, na formy sexuálního zneužívání, dále na prevenci jevu a viktimologii. Druhá část je věnována osobě pachatele a oběti, spolu s příznaky sexuálního zneužívání, syndromem přizpůsobení se sexuálnímu zneužívání a posttraumatickou stresovou poruchou.

Praktická část obsahuje dvě kasuistiky. První je zaměřena na intrafamiliární sexuální zneužívání a druhá na posttraumatickou stresovou poruchu. V závěru obou kasuistik jsou vytyčeny společné znaky teorie a praxe.

Abstract

Child Sexual Abuse

Key words: syndrom CAN (Child Abuse And Neglect), syndrom CSA (Child Sexual Abuse), the legal definition of sexual abuse, forms of sexual abuse, prevention, victimology, perpetrator, child, symptoms, child sexual abuse accomodation sympton, posttraumatic stress disorder

My work deals with child sexual abuse problems. My theoretical part concentrates on explanations of key words connecting with child abuse and its legal definition, forms of sexual abuse and then on prevention of this phenomenon and victimology. The second part devotes to the perpetrator and the victim, together with child abuse symptoms, child sexual abuse accomodation symptoms and posttraumatic stress disorder.

The practical part contains two casuistries/case reports. The first one is concentrated on intrafamily child sexual abuse and the second one on the posttraumatic stress disorder. The common signs of theory and practice are defined at the end of both of the case reports.